

Cilt/Volume:3 | Sayı/Issue:2

Aralık 2025 | June 2025

E-ISSN: 3023-641X

Aile Dergisi

Aile Journal

www.ailedergisi.org

Aile Dergisi, ulusal bilimsel hakemli bir dergidir.
Aile Journal is an national peer-reviewed academic journal published twice a year.

E-ISSN

3023-641X

İmtiyaz Sahibi

İstanbul Aile Vakfı adına
Emine Yılmaz

Editör

Prof. Dr. Turgay Şirin

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Yaşar Özçelik

Yayın Aralığı

Yılda 2 Sayı

Yayına Başlangıç Tarihi

31/12/2023

Yayıncı

İstanbul Aile Vakfı

Yönetim Yeri / Executive Office

İstanbul Aile Vakfı Araştırmalar Merkezi Beylerbeyi, Cennet Camii Yolu Sokağı No:13, 34676
Üsküdar/İstanbul

İstanbul Family Foundation Research Center 34676 Istanbul

dergi@isavak.org

[0 850 308 3193](tel:08503083193)

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-Gayrı Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC) olarak lisanslıdır. Dergide yayınlanan çalışmalarının hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC The legal responsibility of the studies published in the journal belongs to the author

Editör

Prof. Dr. Turgay Şirin (İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0000-0002-4872-7386](https://orcid.org/0000-0002-4872-7386) E-Posta: turgay.sirin@medeniyet.edu.tr

İmtiyaz Sahibi

İstanbul Aile Vakfı Adına

Emine Yılmaz (İstanbul Aile Vakfı,
İstanbul Türkiye)

ORCID: [0009-0001-4981-0659](https://orcid.org/0009-0001-4981-0659)

E-Posta: eminekutluol@hotmail.com

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Yaşar Özçelik (İstanbul Aile Vakfı,
İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0009-0002-9264-8957](https://orcid.org/0009-0002-9264-8957)

E-Posta: yasar.ozcelik@isavak.org

Yayın Koordinatörü

Melih Demirci (İstanbul Aile Vakfı,
İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0009-0006-7934-1183](https://orcid.org/0009-0006-7934-1183)

E-Posta: melih.demirci@isavak.org

Yayın Sekreteri

Saliha Ahsen Bayram (İstanbul Aile Vakfı,
İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0009-0000-1976-3786](https://orcid.org/0009-0000-1976-3786)

E-Posta: salihaahsen@isavak.org

Yazı İşleri

Ahmet Burak Can (İstanbul Aile Vakfı,
İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0009-0004-4678-8443](https://orcid.org/0009-0004-4678-8443)

E-posta: ahmetburak.can@isavak.org

Süleyman Ramazanov (İstanbul Aile
Vakfı, İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0000-0003-3189-3596](https://orcid.org/0000-0003-3189-3596)

E-Posta: suleyman.ramazanov@isavak.org

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Turgay Şirin (İstanbul
Medeniyet Üniversitesi, İstanbul,
Türkiye)

ORCID: [0000-0002-4872-7386](https://orcid.org/0000-0002-4872-7386)

E-Posta: turgay.sirin@medeniyet.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Bulut (İstanbul
Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul,
Türkiye)

ORCID: [0000-0001-5903-4721](https://orcid.org/0000-0001-5903-4721)

E-Posta: mehmet.bulut@izu.edu.tr

Prof. Dr. Ahmet Şirin (İstanbul
Medipol Üniversitesi, İstanbul,
Türkiye)

ORCID: [0000-0003-1582-0493](https://orcid.org/0000-0003-1582-0493)

E-Posta: ahmet.sirin@medipol.edu.tr

Prof. Dr. Orhan Koçak (İstanbul
Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0000-0002-0281-8805](https://orcid.org/0000-0002-0281-8805)

E-Posta: orhan.kocak@iu.edu.tr

Prof. Dr. Salih İnci (İstanbul
Medeniyet Üniversitesi, İstanbul,
Türkiye)
ORCID: [0000-0003-2252-5564](https://orcid.org/0000-0003-2252-5564)
E-Posta: salih.inci@medeniyet.edu.tr

Prof. Dr. Sami Şener (Haliç
Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
ORCID: [0000-0002-0066-9105](https://orcid.org/0000-0002-0066-9105)
E-Posta: samis843@gmail.com

Doç. Dr. Ali Timuçin Atayoğlu
(Medipol Üniversitesi, İstanbul,
Türkiye)
ORCID: [0000-0003-4568-4234](https://orcid.org/0000-0003-4568-4234)
E-Posta: atatayoglu@medipol.edu.tr

Prof. Dr. Emir Kaya (Ankara Sosyal
Bilimler Üniversitesi, Ankara, Türkiye)
ORCID: [0000-0001-7382-3575](https://orcid.org/0000-0001-7382-3575)
E-Posta: emir.kaya@asbu.edu.tr

Doç. Dr. Nadire Gülçin Yıldız
(Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul,
Türkiye)
ORCID: [0000-0002-5852-9658](https://orcid.org/0000-0002-5852-9658)
E-Posta: nadiregulcin.yildiz@bogazici.edu.tr

Dr. Melike Günyüz (İbn Haldun
Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
ORCID: [0000-0003-3557-7136](https://orcid.org/0000-0003-3557-7136)
E-Posta: melike.gunyuz@ihu.edu.tr

Doç. Dr. Mehdi Cengiz (İstanbul
Medeniyet Üniversitesi, İstanbul,
Türkiye)
ORCID: [0000-0002-4969-0263](https://orcid.org/0000-0002-4969-0263)
E-Posta: mehdielayni27@gmail.com

Dr. Hamza Ertürk (T.C. Sağlık
Bakanlığı, Ankara, Türkiye)
ORCID: [0000-0002-0028-7473](https://orcid.org/0000-0002-0028-7473)
E-Posta: erturkhamza@gmail.com

Dr. Hakan Karaman (Ondokuz Mayıs
Üniversitesi, Samsun, Türkiye)
ORCID: [0000-0002-5729-6012](https://orcid.org/0000-0002-5729-6012)
E-Posta: hakan.karaman@omu.edu.tr

Dr. Esin Tüccar (İstanbul Medeniyet
Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
ORCID: [0000-0002-8349-6042](https://orcid.org/0000-0002-8349-6042)
E-Posta: esin.tuccar@medeniyet.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Orkun Osman Bilgivar (İstanbul Sabahattin Zaim
Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
ORCID: [0000-0001-7002-6191](https://orcid.org/0000-0001-7002-6191)
E-Posta: osman.bilgivar@izu.edu.tr

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Abdulmuttalip Arpa

(Sabahattin Zaim Üniversitesi,
İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0000-0002-0771-436X](https://orcid.org/0000-0002-0771-436X)

E-Posta: muttalip.arpa@izu.edu.tr

Prof. Dr. Naci Kula (Uludağ

Üniversitesi, Bursa, Türkiye)

ORCID: [0000-0003-1763-9620](https://orcid.org/0000-0003-1763-9620)

E-Posta: mnacikula@uludag.edu.tr

Prof. Dr. Hasan Kamil Yılmaz

(Sabahattin Zaim Üniversitesi,
İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0000-0003-2203-2831](https://orcid.org/0000-0003-2203-2831)

E-Posta: kamil.yilmaz@izu.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Emin Ay (Uludağ

Üniversitesi, Bursa, Türkiye)

ORCID: [0000-0001-7305-8981](https://orcid.org/0000-0001-7305-8981)

E-Posta: mehmeteminay@uludag.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Lütfi Arslan

(İstanbul Medeniyet Üniversitesi,
İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0000-0002-4871-3574](https://orcid.org/0000-0002-4871-3574)

E-Posta: lutfi.arslan@medeniyet.edu.tr

Prof. Dr. Sefa Saygılı (Fatih Sultan

Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul,
Türkiye)

ORCID: [0000-0002-2993-5825](https://orcid.org/0000-0002-2993-5825)

E-Posta: ssaygili@fsm.edu.tr

Prof. Dr. Saffet Köse (Kâtip Çelebi

Üniversitesi, İzmir, Türkiye)

ORCID: [0000-0002-8915-2347](https://orcid.org/0000-0002-8915-2347)

E-Posta: saffetkose@hotmail.com

Prof. Dr. Süleyman Derin (Marmara
Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0000-0002-5270-8428](https://orcid.org/0000-0002-5270-8428)

E-Posta: sderin@marmara.edu.tr

Prof. Dr. Bilal Yıldırım (Balıkesir
Üniversitesi, Balıkesir, Türkiye)

ORCID: [0000-0001-6225-5859](https://orcid.org/0000-0001-6225-5859)

E-Posta: bilal.yildirim@izu.edu.tr

Doç. Dr. Ahmet Canan Karakaş

(Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye)

ORCID: [0009-0008-0855-125X](https://orcid.org/0009-0008-0855-125X)

E-Posta: canan.karakas@kocaeli.edu.tr

Doç. Dr. Emrah Kaya (Sakarya

Üniversitesi, Sakarya, Türkiye)

ORCID: [0000-0002-8889-5587](https://orcid.org/0000-0002-8889-5587)

E-Posta: emrahkaya@sakarya.edu.tr

Doç. Dr. Ülkü Tosun (Medipol

Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0000-0002-7273-2513](https://orcid.org/0000-0002-7273-2513)

E-Posta: utosun@medipol.edu.tr

Doç. Dr. Veysel Akkaya (Sabahattin

Zaim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

ORCID: [0000-0002-4760-9951](https://orcid.org/0000-0002-4760-9951)

E-Posta: veysel.akkaya@izu.edu.tr

Dr. Meryem Şahin (Afyon Kocatepe

Üniversitesi, Afyonkarahisar, Türkiye)

ORCID: [0000-0003-0566-8862](https://orcid.org/0000-0003-0566-8862)

E-Posta: meryemsahin@aku.edu.tr

Dr. Adem Ergül (Sabahattin Zaim
Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
ORCID: [0000-0003-2938-5410](https://orcid.org/0000-0003-2938-5410)
E-Posta: adem.ergul@izu.edu.tr

Dr. Ahmet Hamdi Yıldırım
(Sabahattin Zaim Üniversitesi,
İstanbul, Türkiye)
ORCID: [0000-0002-2117-0127](https://orcid.org/0000-0002-2117-0127)
E-Posta: hamdi.yildirim@izu.edu.tr

Dr. Halit Serhan Ercivelek (Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
ORCID: [0000-0002-6303-3008](https://orcid.org/0000-0002-6303-3008)
E-Posta: halit.ercivelek@izu.edu.tr

İçindekiler | Contents

Fatma Betül Karabina

Değişen Aile Kavramının Metafor Analiziyle Kuşaklar Arası Değerlendirilmesi: X, Y, Z Kuşaklarının Aile Algısı
Intergenerational Evaluation of the Changing Concept of Family Through Metaphor Analysis: Family Perceptions of Generations X, Y, and Z **1-38**

Adnan Shala

Mevuzat Değişiklikleriyle Geleneksel Kosova Ailesinin Yabancılaşma Riski
The Risk of Alienation of the Traditional Kosovar Family Due to Legislative Changes..... **38-58**

Sümeyye Peşkir

Aile Kurumuna Psikolojik ve Manevi Bir Bakış: Evli Bireylerde Duygusal Zekâ, Dindarlık ve Evlilik Doyumu ilişkisi
A Psychological and Spiritual Perspective on the Family Institution: The Relationship Between Emotional Intelligence, Religiosity, and Marital Satisfaction Among Married Individuals **59-83**

Değişen Aile Kavramının Metafor Analiziyle Kuşaklar Arası Değerlendirilmesi: X, Y, Z Kuşaklarının Aile Algısı

Fatma Betül Karabina | <https://orcid.org/0000-0002-6919-3061> | fbkarabina@gmail.com

Diyanet İşleri Başkanlığı, İstanbul, Türkiye

Öz

Bu araştırmanın amacı, toplumumuzda X, Y ve Z kuşağındaki dindar bireylerin “aile” kavramına ilişkin algılarının, metaforlar aracılığıyla tespit edilmesidir. Araştırmanın çalışma grubu 2021 yılında İstanbul ve Erzincan illerinde ikamet eden, X (43-57 yaş), Y (23-42 yaş) ve Z (18-22 yaş) kuşağına mensup, kendini dindar olarak tanımlayan 600 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri, online ortamda katılımcılara ulaştırılan “Aile ... benzer. Çünkü ...” şeklinde bir formla elde edilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilerek, olgubilim (fenomenoloji) deseninden faydalanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ise frekans analizi ve içerik analizi kullanılmıştır. Çalışmada aile kavramına ilişkin X kuşağı tarafından 67, Y kuşağı tarafından 87, Z kuşağı tarafından ise 72 metafor geliştirilmiştir. Çalışmamızdaki üç nesilde de aile “ağaç” metaforuyla ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Üretilen metaforlar, benzerlik yönlerine göre X ve Y kuşağında 6, Z kuşağında ise 5 kategori kapsamında ele alınmıştır. Kuşaklar nezdinde sıralamaları değişmekle beraber tüm kuşaklarda ortak kategoriler “Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile”, “Huzur Kaynağı Olarak Aile”, “Yaşamın Vazgeçilmez Unsuru Olarak Aile”, “Koruyucu Yönüyle Aile”, “Toplumun Özü Olarak Aile”, “Olumsuz Yönüyle Aile” olarak karşımıza çıkmakta, yalnızca Z kuşağında aile “Toplumun Özü” olarak tanımlanmamaktadır. Bunlarla beraber katılımcıların dindar kişilerden oluştuğu düşünüldüğünde, ürettikleri metaforların Tanrı’yla olan ilişkilerinde de önemli etkiler barındırdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile Algısı, Dindarlık, Kuşaklararası Farklılıklar, Metafor Analizi, Z Kuşağı

Atıf Bilgisi

Karabina, Fatma Betül (2025). Değişen Aile Kavramının Metafor Analiziyle Kuşaklar Arası Değerlendirilmesi: X, Y, Z Kuşaklarının Aile Algısı. *Aile Dergisi*, 3/2, 1-38.

<https://doi.org/10.70348/aile.2025.16>

Geliş Tarihi	24.12.2025
Kabul Tarihi	12.05.2025
Yayın Tarihi	30.12.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme Bu makale, Uluslararası Aile Sempozyumu'nda sunulan "Değişen Aile Kavramının Metafor Analiziyle Kuşaklar Arası Değerlendirilmesi: X, Y, Z Kuşaklarının Aile Algısı" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir. Bu çalışma Doç. Dr. Gülüşan Göcen danışmanlığında Eylül 2022 tarihinde sunduğumuz/tamamladığımız X, Y ve Z Kuşağındaki Dindar Bireylerin Anne, Baba ve Aile Algısının İncelenmesi başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır (İstanbul Üniversitesi, İstanbul/Türkiye, 2022). Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Beyan	
Benzerlik Taraması	Yapıldı - İntihal.Net
Etik Bildirim	dergi@isavak.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Telif Hakkı & Lisans	

Intergenerational Evaluation of the Changing Concept of Family Through Metaphor Analysis: Family Perceptions of Generations X, Y, and Z

Fatma Betül Karabina | <https://orcid.org/0000-0002-6919-3061> | fbkarabina@gmail.com

Presidency of Religious Affairs, Istanbul, Türkiye

Abstract

The purpose of this research is to identify the perceptions of "family" concept among religious individuals from X, Y, and Z generations in our society through metaphors. The study group consists of 600 individuals who define themselves as religious and belong to X (ages 43-57), Y (ages 23-42), and Z (ages 18-22) generations residing in Istanbul and Erzincan provinces in 2021. Data for the research was obtained through a form sent to participants online, asking them to complete the sentence "Family is like... because...". Qualitative research method was preferred in the study, utilizing the phenomenology design. Frequency analysis and content analysis were used in the analysis of the data. In the study, 67 metaphors were developed by the X generation, 87 by the Y generation, and 72 by the Z generation regarding the concept of family. In our study, family was attempted to be explained by associating it with the "tree" metaphor in all three generations. Considering the similarities, the metaphors were categorized under 6 categories for X and Y generations, and 5 categories for the Z generation. Although the rankings vary by generation, common categories such as "Family as an Indivisible Whole", "Family as a Source of Peace", "Family as an Essential Element of Life", "Family as a Protective Entity", "Family as the Essence of Society", and "Family's Negative Aspects" emerge across all generations, with only the Z generation not defining family as the "Essence of Society". Furthermore, it was observed that the metaphors produced by the participants, who are considered to be religious individuals, also have significant effects on their relationship with God.

Keywords: Family, Perception of Family, Religiosity, Intergenerational Differences, Metaphor Analysis, Generation Z.

Citation

Karabina Fatma Betül. (2025). Intergenerational Evaluation of the Changing Concept of Family Through Metaphor Analysis: Family Perceptions of Generations X, Y, and Z, *Aile Journal*, 3/2, 1-38.

<https://doi.org/10.70348/aile.2025.16>

Date of Submission	24.04.2025
Date of Acceptance	12.05.2025
Date of Publication	30.12.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External This article is the revised and developed version of the conference presentation entitled “Intergenerational Evaluation of the Changing Concept of Family Through Metaphor Analysis: Family Perceptions of Generations X, Y, and Z”, delivered at the on International Family Symposium / This article is extracted from my master thesis dissertation entitled Doç. Dr. Gülüşan Göcen supervised by September 2022 (İstanbul University, İstanbul/Turkey, 2022). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Ethical Statement	
Plagiarism Checks	Yes - İntihal.Net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	dergi@isavak.org
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Aile, insanlığın varoluşundan itibaren varlığını ve devamlılığını sürdüren, toplumun temel yapı taşıdır. Geçmişten günümüze toplumda yaşanan mikro ve makro ölçekteki değişimler en temelde aile kurumunu etkilemektedir. Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan Sanayi Devrimi'yle beraber ortaya çıkan demokratikleşme hareketleri birçok değişimin ana kaynağı olmuş, bu dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler ve dönüşümler toplumsal yapının ana kurumlarından biri olan aileyi de etkilemiştir. Aile içi sosyal ilişkiler, ailenin büyüklüğü, mekanı vb. gibi özelliklerde yaşanan değişimler, ailenin tanımlanmasında ve yapısında önemli farklılıklar meydana getirmektedir (Alp, 2024; Kurttaş, 2025).

Her toplumun, aileye olan yaklaşımı ve ona yüklediği anlam, toplumların geçirdiği gelişim ve değişimlere göre farklılık arz etmektedir. Örneğin kırsal bölgeyle kentsel bölgedeki aile tanımı değişmektedir. Yine avcı-toplayıcılıktaki aile ile sanayileşme döneminde aileye yüklenen anlam oldukça farklıdır. Üretim şartlarındaki değişimler bu durumu etkilemektedir (İhtiyar, 2024). Dolayısıyla genel geçer bir aile tanımı yapabilmek pek mümkün olmamakla beraber, genel anlamıyla sosyalizasyon sürecinin en temel kaynağı olarak kişinin inanç, fikir ve davranışlarının köklerini içinde barındıran sosyal bir olgudur. Aile, gözümüzü dünyaya açtığımız andan itibaren ilk karşılaştığımız, içinde yer aldığımız ve doğrudan ilişki kurduğumuz, yaşamımızın ilk ve yegane birlikteliktir (Eyce, 2000; Gül, 2024). Ancak bu birliktelik zamanla bazı faktörlere bağlı olarak değişim göstermiştir. Köyler ve kentler arasındaki göç dalgası, geniş ailenin dağılarak kentlere dağılmasına sebep olmuş, kentlerdeki yeni yaşam ve çalışma koşulları bireylerin aile içerisindeki konumlarını etkilemiştir. Bununla beraber sanayileşme, sekülerleşme, kadının çalışma yaşamına dahil olması ve evin geçimini sağlama rolünü erkekle paylaşması, ailede kadın-erkek arasındaki rollerin değişimi gibi faktörler bu duruma zemin hazırlamıştır (Çelik, 2010; Epik, Çiçek, Altay; 2017; Alp, 2024; Yalçın, 2025).

Zaman içerisinde ailede ortaya çıkan bu farklılıklar kuşaklar üzerinde de kendini göstermektedir. Geçmişten günümüze insanoğlu yaşadığı olaylardan ve durumlardan hem etkilenip hem de başkalarını etkileyerek kuşakları meydana getirmişlerdir. Yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeğine (TDK, 2025) kuşak denmekte ve tarihsel süreci incelendiğinde psikoloji,

sosyoloji, politika ve felsefe gibi birçok disipline araştırma konusu olduğu görülmektedir (Uğur, 2023).

Kuşakların teorik yapısı subjektif olduğundan, kuşaklar arası sınırlar nesnel bir gerçeklik taşımamaktadır. Dolayısıyla nesillerin başlangıç ve bitiş tarihleri net sınırlar olarak değil, toplumsal değişimin akışında yol gösterici olarak ele alınmalıdır. Fakat başlangıç ve bitiş tarihlerine yönelik hem fikir olunan birtakım tarihler de mevcuttur. Kültürel önemi zaman içerisinde artıp azalsa da “Geleneksel/Sessiz Kuşak”, “Baby Boomers (Bebek Patlaması)” ve “X Kuşağı” kavramları, kendi benzersiz bakış açılarıyla birbirini takip eden kuşaklar ortaya çıktıkça, bu toplumlardaki değer farklılıklarını ortaya koymak adına bir çeşit kısa yol olarak değerlendirilmeye başlamış, yirminci yüzyılın sonlarına doğru, yazarlar tarafından yeni kuşaklar “Y Kuşağı / Millenians (Milenyum Kuşağı)”, “Net Nesil”, “Z” Kuşağı “Gelecektekiler” ve “Ben Nesil” olarak tanımlanmaya başlamıştır (Ng, Lyons ve Schweitzer, 2012). Ülkemizde sistematik bir kuşak çalışması bulunmadığı için (Aka, 2018) çalışmamızda Batılı kuşak kuramlarından faydalanılmıştır. Bundan hareketle en çok tercih edilen kuşak sınıflandırması X kuşağı (1965- 1979), Y kuşağı (1980-1999) ve Z kuşağı (2000 ve sonrası) biçiminde olduğundan (Ayhün, 2013) çalışmamıza dahil olan nesillerin yaş aralığı olarak bu tarihler baz alınmıştır.

Strauss ve Howe’un (1991) kuşaklara ilişkin teorisine göre, benzer süreçlerden geçen kişilerin ortak bir inanç, düşünce ve davranışa sahip oldukları öne sürülmektedir (Twist & Newcombe, 2021). Hem kişisel hem sosyal yaşamlarında değişik davranış biçimlerine sahip olmaları ve kendinden önceki dönemlere benzememeleri nedeniyle anlaşılmaya çalışılan, bazen ise eleştirilen insanlar olarak nitelendirilen kuşak kavramını tanımlama gayretleri Batı’da 1950’lerden itibaren yoğunlaşmıştır. Ülkemizde ise bu durum yirmi birinci yüzyılın başından itibaren araştırma konusu haline gelmiştir (Ekşili ve Antalyalı, 2017). Bununla beraber ortak zaman diliminde yaşayan insanların beklentileri, algı biçimleri, hayata bakış açıları, alışkanlıkları ve gündelik yaşam pratikleri kendilerinden önceki ve sonraki zamanlarda yaşayanlara göre farklılık arz etmektedir. Kuşaklar yetişme biçimleri bakımından, içinde buldukları dönemin şartlarına bağlı olarak birtakım farklılıklara sahiptirler ve bu farklılıklar onların kendinden önceki ve sonraki nesiller arasında karakter, sosyal yaşam ve alışkanlıklarında önemli ayrışmaları ortaya çıkarmıştır. Bu ayrışmaların en belirgin hissedildiği yerlerden birisi de “aile” kavramıdır. Ailenin temel görevlerinden biri de

toplumsal değerlerin sürdürülebilirliğini sağlamak adına gelecek kuşaklara aktarımını sağlamaktır. Bu aktarım kuşaklar boyunca devam etmekte ve korunmaya çalışılmaktadır (Tunç, 2024).

Ortaya çıkan bu durum ailenin nesiller bazında araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Toplumsal değişimin ve dönüşümün odak noktasında yer alması dolayısıyla “aile” kavramının incelenmesinin alana katkı sunacağı umulmaktadır. Bununla birlikte dönüşümün üç kuşak bazında incelenmesi değişime neden olan faktörlerin ortaya çıkarılması bakımından oldukça önemlidir.

Bu araştırmanın amacı X, Y ve Z kuşağındaki dindar bireylerin “aile” algısına ilişkin görüşlerinin hangi metaforlarla ifade edildiği ve ortaya çıkan bu metaforların hangi kavramsal kategoriler altında toplandığının belirtilmesidir. Çalışmamızın amacı nesiller arası aile algısının dinle bağlantılı olarak araştırılmasına dayandığı için örneklem grubu dindar bireylerden oluşmaktadır. Nitekim din, kişinin en temel ilişkilerini düzenleyen ve onlar üzerinde söz sahibi olan bir yapıdır. Dindar kişilerin bu kavramlara yüklediği anlamlar üzerinden bu yapının süreç içerisinde farklılık gösterip göstermediği anlaşılmaktadır. Müslüman toplumundaki aile yapısı, İslam’ın ana prensipleri çerçevesinde şekillendiği için ailenin dinle olan bağlantısı oldukça önemlidir. İslam, diğer dinlerden farklı olarak bireyin ve toplumun inşasında aileyi toplumun merkezinde ele almaktadır (Gül, 2024).

Tüm dinler, içerisinde yer aldığı dil dünyasında anlam bulmaktadır. Bundan dolayı, bir toplumda hakim olan din diliyle, o toplumun söylemleri arasında güçlü bir bağlantı vardır. Dolayısıyla din dili, toplumda yaşam ve düşünce tarzına göre, duygu ve düşüncelerin aktarımında kullanılan dilden etkilenmektedir (Aybey, 2018). Dindar kişiler bu kavramları çoğunlukla kendi dininin onu anlamlandırdığı şekilde anlamlandırmakta ve o dinin söylem ve sembollerıyla ifade etmektedir. Bu nedenle topluma hakim olan din dili, kişilerin dini tutum ve yaşayışlarında önemli bir yer tutmaktadır. Dinin kişiler üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, dinin aileye bakışımın ve insanlar üzerindeki etkisinin, kuşakların değişimine paralel olarak değişip değişmediği daha net bir şekilde ortaya konabilecektir.

Bu araştırmanın temel amacı; kendini dindar olarak tanımlayan kişilerin “aile” algısına ilişkin nasıl bir anlam yüklediğini, X, Y ve Z kuşakları bazında ele alarak değerlendirmektir. Bu genel amaç çerçevesinde, araştırmanın soruları şunlardır:

- X kuşağındaki dindar bireylerin “aile” kavramına ilişkin elde ettikleri metaforlar nelerdir?
- Y kuşağındaki dindar bireylerin “aile” kavramına ilişkin elde ettikleri metaforlar nelerdir?
- Z kuşağındaki dindar bireylerin “aile” kavramına ilişkin elde ettikleri metaforlar nelerdir?
- X neslinin “aile” olgusuna dair geliştirdikleri metaforlar hangi kavramsal kategoriler altında bir araya getirilmektedir?
- Y neslinin “aile” olgusuna dair geliştirdikleri metaforlar hangi kavramsal kategoriler altında bir araya getirilmektedir?
- Z neslinin “aile” olgusuna dair geliştirdikleri metaforlar hangi kavramsal kategoriler altında bir araya getirilmektedir?
- Kendini dindar olarak tanımlayan X, Y ve Z kuşakları arasında “aile” algısına yönelik bir değişim ve dönüşüm yaşanmış mıdır? Yaşanmışsa hangi yönde bir değişim meydana gelmiştir? Yaşanmamışsa bunun sebebi nedir?

1. Yöntem

Günlük yaşam içerisinde var olan ancak kişilerin, bir olguya dair taşıdıkları anlamın ya da bütüncül bakış açısının yeterli olmadığı yapıların anlaşılmasında nitel araştırma yöntemi tercih edilmektedir (Creswell, 2017). Nitel araştırma yöntemi, ele alınan sosyal süreçlerin ya da kişinin veya toplum davranışlarının olabildiğince derinlemesine ortaya çıkarılmasını ve resmedilmesini sağlamaya çalışan yöntemdir. Nitel araştırmalarda amaç, anlamak ve gerçeği olduğu gibi tanımlamak üzerine kuruludur. Araştırmanın soruları, günümüz süreçlerine odaklanabileceği gibi geçmişe dönük bir anlama ve yorumlama çabası da olabilmektedir (Kümbetoğlu, 2008).

Nitel araştırmanın amacı, kişilerin kendi dünyalarını ve içinde yer aldıkları toplumsal dünyayı nasıl anlamlandırdıklarını yorumlamaya çalışmaktır (Kurt, 2019). Bu yöntemde “olaylar ve bağlamlar”ın dili ön planda yer almakta, bu olayların ayrıntılı incelemelerine odaklanılmakta ve özgün yorumlar ortaya konmaya çalışılmaktadır (Neuman, 2009).

Bundan dolayı aile kavramının kuşaklar nezdinde ne şekilde anlamlandırıldığını inceleyen araştırmamız için de en uygunu nitel metodolojidir. Bu araştırmada, çalışmaya katılan kişilerin “aile” algısını felsefi ve psikolojik anlamlandırmamızı sağlayacak ifadelerin ele alınması ve bu kavrama ilişkin derinlemesine inceleme yapılabilmesi için nitel metotta tercih edilen desen, olgubilim (fenomenoloji) olmuştur. “Görüngübilim” olarak da adlandırılan bu modelde daha çok algılar ve duyulara odaklanılarak özü görmek amaçlanmaktadır. Bu noktada kişilerin olguları nasıl anlamlandırdıkları oldukça önemlidir (Şimşek, 2018).

Çalışmamızda veri toplama sürecinde, elde edilen formlarla katılımcılar tarafından geliştirilen metaforlar analiz edilmiştir. Bu yöntem, bizim çalışmamızda metaforların analiz edilmesine imkan tanımakla beraber, fenomenolojik araştırmalarda olması beklenen derinlemesine görüşmeler ve çözümlenmeler gibi detaylı olmamaktadır. Bu durum çalışmanın sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Bu noktada çalışmamız, katılımcılarının deneyimlerini derinlikleriyle sunmaktan öte, onların bir kavrama yönelik algılarını metaforlar aracılığıyla görünür kılmaktadır. Nitekim örneklemin geniş olmasıyla beraber fenomenolojik desenin tercih edildiği benzer çalışmalar da bulunmaktadır (Ercan, 2014; Çetinkaya, 2014; Yılmaz vd, 2020; Baş & Kıvılcım, 2019; Sarı vd, 2025; Yıldırım, 2025).

Çalışmada “aile” algısının derinlemesine incelenebilmesi için en uygun metodoloji olan metafor/mecaz tekniği kullanılmıştır. Metaforlar, insan zihninde var olan anlamları, farklı benzetmelerle ortaya çıkaran, metaforla anlatılmak istenenleri derinlikleri ile ele almamıza ve içselleştirmemize katkı sunan mekanizmalardır (Güneş & Fırat, 2016).

Bu araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılarak, İstanbul ve Erzincan illerinde yaşayan, X, Y ve Z kuşağında yer alan, kendini dindar olarak tanımlayan 600 kişiden oluşmaktadır. Çalışmamızda araştırma örnekleminin büyük bir kitle üzerinde nasıl sonuç vereceğini izleyebilmek ve çok sayıda görüntünün ortaklığını görebilmek için örneklem geniş tutulmuştur. Çalışmaya dahil olan kişilerin içerisinde yer aldıkları kuşaklara ve demografik özelliklere göre sınıflandırılması Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. X, Y ve Z Kuşağındaki Kişilerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Demografik	Değişkenler	f	%
Kuşak	X	200	33,3
	Y	200	33,3
	Z	200	33,3
Cinsiyet	Kadın	300	50
	Erkek	300	50
Medeni Hal	Evli	223	37,1
	Bekar	377	62,8
Çocuk Sayısı	Yok	415	69,1
	1-3	159	26,5
	3+	26	4,3
Meslek	Ev Hanımı	71	11,8
	Memur	34	5,6
	Öğretmen	76	12,6
	Doktor	15	2,5
	Serbest meslek	23	3,8
	Esnaf	24	4
	Emekli	12	2
	Akademisyen	29	4,8
	Din görevlisi	17	2,8
	Mühendis	19	3,1
Sosyoekonomik Durum	Öğrenci	280	46,6
	Düşük	57	9,5
	Orta	447	74,5
Kardeş Sayısı	Yüksek	96	16
	Yok	14	2,3
	1-3	295	49,1
Dindarlık Düzeyi	3+	291	48,5
	Düşük	37	6,1
	Orta	391	65,1
Anne-Baba	Yüksek	172	28,6
	Birlikte	487	81,1
	Ayrı	24	6
Din Eğitimi	Anne vefat	37	6,1
	Baba vefat	52	8,6
	Evet	525	87,5
Alma Durumu	Hayır	75	12,5
	İstanbul	300	50
Yaşadığı Şehir	Erzincan	300	50
	Toplam	600	100

Yukarıdaki tablo incelendiğinde katılımcıların genel profilinin (18-57 yaş); çoğunlukla bekar, öğrenci, çocuk sahibi olmayan, ekonomik düzeyleri orta, 1-3 arası kardeşe sahip, orta düzeyde dindar, din eğitimi almış anne-babası birlikte ve hayatta olan kişilerden oluştuğu görülmektedir.

1.1. Verilerin Toplanması

Araştırmamızın verileri, Covid-19 pandemisi dolayısıyla online ortamda oluşturulan bir form ile toplanmıştır. İki bölümden oluşan formun ilk kısmında çalışma grubunun demografik bilgilerine dair (cinsiyet, meslek, doğum tarihi, sosyoekonomik durum gibi genel bilgilere ek olarak çalışmanın dindarlık odaklı planlanmasından dolayı dini durumu, aileden aldıkları dini eğitime dair) sorular bulunmaktadır. Formda katılımcıların hangi kuşakta bulduklarına yönelik X (1965-1979), Y (1980-1999) ve Z (2000-...) seçenekleri yer almaktadır. Çalışmamızda yer alan nesil aralıklarının belirlenmesinde ise en sık kullanılan kuşak sınıflandırması tercih edilmiştir (Aka, 2018).

İkinci bölümde, demografik bilgilerden sonra, araştırma grubunun aile algısını ortaya çıkarmaya ilişkin “Aile... benzer. Çünkü...” ifadeleri yöneltilmiştir. Metafor geliştirilmesi için standart kullanıma sahip bu cümlelerle katılımcıların aile kavramını nasıl tanımladığı ve ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu noktada Saban (2008), metaforların araştırma aracı olarak kullanıldığı durumlarda; birinci cümlede bulunan “gibi” ya da “benzer” ifadesinin metaforun konusu ve kaynak arasındaki ilişkiyi açıklamak amacıyla kullanıldığını belirtmiş, ikinci cümlede bulunan “çünkü” kavramının ise mantıksal dayanağın anlaşılmasına katkı sunduğunu ifade etmiştir. Bizim çalışmamızda da “benzer” ve “çünkü” kavramları kullanılarak çalışma grubunun konuya ilişkin metafor üretmeleri ve ürettikleri bu metaforlara bir gerekçe sunmaları istenmiştir.

Araştırmanın verileri, Mayıs-Temmuz 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Veri toplama sürecinin öncesinde İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Etik Kurulu'na başvuru yapılarak etik kurul izni alınmıştır (15.03.2021-74). Covid-19 pandemi şartları sebebiyle veri toplama aracı çevrimiçi ortamda Google Formlar aracılığıyla katılımcılara iletilmiştir. Oluşturulan formlar İstanbul ve Erzincan illerinde ikamet eden, kendini dindar olarak tanımlayan X, Y ve Z kuşağındaki kişilere uygulanmıştır.

Elde edilen formlarda demografik bilgilerin doldurulup, metafora ilişkin açık uçlu soruların ise eksik veya boş bırakıldığı, metafor belirtilmesine rağmen gerekçesinin ifade edilmediği, cevapların anlaşılır olmadığı formlar geçersiz sayılarak analiz dışı bırakılmıştır. Bu nedenle 178 adet form geçersiz kabul edilerek, geçerli sayılanlar ise en sık tekrarlayan metafordan en aza doğru ve alfabetik sıraya göre sıralanmıştır. Çalışmada değerlendirilmeye tabi tutulmayan formlar çıkarıldıktan sonra, toplam 600 geçerli form çalışma kapsamına alınmıştır.

1.2. Verilerin Çözümlemesi ve Analizi

Araştırmamızda öncelikle katılımcıların aileye yönelik ürettikleri metaforlar ve bu metaforların oluşturduğu kategoriler ele alınmıştır. Metin içerisinde toplanan veriler arasından alıntılar verilirken, açıklamanın hangi katılımcıya ait olduğuna ilişkin kişisel bilgiler açıklamanın hemen peşine parantez içerisine kodlanmış biçimde belirtilmiş, aynı kuşak ve cinsiyetteki katılımcıları birbirinden ayırt etmek amacıyla kuşak ve cinsiyeti sembolize eden harfin peşine numaralandırma yapılmıştır (X, K33; Z, E27...gibi).

Online olarak toplanmış veriler bilgisayar ortamına geçirildikten sonra, katılımcıların aileye yönelik ürettikleri metaforlar kodlanmış, en sık tekrar eden metafordan en aza doğru ve alfabetik sıraya göre sıralanarak içerik ve frekans analizi için en uygun hale getirilmiştir. İçerik analizi belli kurallara ilişkin kodlamalarla metnin birtakım kelimelerinin daha küçük kategorilerle özetlendiği ve sistematik biçimde tanımlanmasına ilişkin çıkarımların yapıldığı bir tekniktir (Büyüköztürk vd, 2021).

Adlandırma aşamasında, katılımcıların geliştirdikleri metaforların birbiriyle benzerlik ve farklılıkları göz önüne alınarak kategorileştirmesi sağlanmıştır.

Geçerlik ve güvenilirlik, sosyal gerçekliği en yalın haliyle ve araştırma verilerine göre yansıtmak için nitel araştırmada yer alması gereken oldukça önemli ölçütlerdir (Kümbetoğlu, 2008). Bu araştırmada da geçerliliği sağlamak amacıyla çalışmada ele alınan araştırma yöntemi ve veri analiz süreci detaylı biçimde aktarılmış, takip edilen tüm adımlar ayrıntılı bir biçimde ifade edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların geliştirdikleri metaforlar ve gerekçelerinden alıntılar, bulgular bölümünde ifade edilerek araştırmanın geçerliliği artırılmıştır.

Çalışmanın güvenilirliğinin sağlanmasında ise, metafor verilerinin elde edilen temalarla bağlantılı olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla uzman görüşünden yararlanılmıştır. “Aile” kavramı için elde edilen temalar ve ona ait metaforların yer aldığı listeler, nitel araştırma noktasında yetkin bir uzmanın incelemesine tabi tutulmuştur. Alan uzmanından üretilen metafor verilerini kodlaması ve gönderilen temalarla kendi elde ettiği temaları karşılaştırması istenmiştir.

Alan uzmanı metaforları, bağlı olduğu kategoriler içerisine yerleştirmiştir. Daha sonra alan uzmanının kendi eşleştirmeleri ile araştırmacının yaptığı sınıflandırmalar karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalarda “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” sayıları belirlenmiş, araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman’ın (1994) “Güvenirlik = Görüş birliği/Görüş Birliği + Görüş ayrılığı x 100” formülüyle hesaplanmış ve %97 oranında güvenilirlik sağlanmış ve ortaya konan kategorilerin büyük ölçüde tutarlılığı tespit edilmiştir. Bu hesaplama sonucu güvenilirlik sırasıyla %93, %98, %97 olarak bulunmuştur. Elde edilen tüm verilerin bilgisayar ortamında toplanmasının ardından katılımcı sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır.

2. Bulgular

1.1. X Kuşağındaki Dindar Kişilerin Aile Algısı

Aile sosyal bir yapı olmakla beraber aynı zamanda kişinin kimlik edindiği ve onu şekillendirdiği en temel mekandır. Bu mekan nasıl şekillenirse içerisinde yaşayan kişiler de öyle olacaktır. Dolayısıyla iyi bir aile, iyi bir insan ve toplum sayılmaktadır (Ünal, 2025). Kişinin kimliğini oluşturan bu yapının onun anlam dünyasını oluşturan dinden bağımsız biçimde değerlendirmesi mümkün değildir. Ayten ve Yıldız (2016)’ın araştırmasında da dindarlığın kişinin zorlu süreçlerinde sabır, dua ve ibadetlere yönelim, hayra yorma düşüncesi, Allah’la sıkı bir bağ kurma ve dindarlardan destek alma gibi olumlu dini başa çıkma yöntemleri aracılığıyla bireyin hayat memnuniyetine katkı sunduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda ele alınacak olan “aile” algısının da dindar kişiler ekseninde incelenmesi önemlidir. Araştırmamızın bu kısmında X kuşağındaki katılımcıların “aile” kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar, katılımcı sayısı ve yüzdesiyle beraber Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. X Kuşağındaki Dindar Katılımcıların “Aile” Algısına İlişkin Geliştirdikleri Metaforlar

Metafor	f	%	Metafor	f	%	Metafor	f	%
Ağaç	23	11,5	Bahçe	1	0,5	Oksijen	1	0,5
Yuva	18	9	Cennet	1	0,5	Okul	1	0,5
Kök	14	7	bahçesi			Orkide	1	0,5
Bir elin	9	4,5	Çadır	1	0,5	Paradoks	1	0,5
parmakları			Çember	1	0,5	Servet	1	0,5
Vücut	9	4,5	Çiçek	1	0,5	Sevgi	1	0,5
Cennet	8	4	Çiçek bahçesi	1	0,5	Soba	1	0,5
Çekirdek	8	4	Düğüm	1	0,5	Sofra	1	0,5
Çınar	8	4	El	1	0,5	Soğuk su	1	0,5
Nefes	7	3,5	Elma	1	0,5	Sonbahar	1	0,5
Su	7	3,5	Etle kemik	1	0,5	Sosyal kurum	1	0,5
Tohum	7	3,5	Güneş	1	0,5	Şömine	1	0,5
Binanın tuğlaları	5	2,5	Hava	1	0,5	Takım	1	0,5
Kördüğüm	5	2,5	Hayat	1	0,5	TBMM	1	0,5
Sarmaşık	4	2	Hücre	1	0,5	Temel yapı	1	0,5
Sığınak	4	2	İlaç	1	0,5	taşı		
Boncuklu kolye	3	1,5	Kablo	1	0,5	Toprak	1	0,5

Ev	3	1,5	Kainat	1	0,5	Yapboz	1	0,5
Gül	3	1,5	Kale	1	0,5	Yarış pisti	1	0,5
Kelepçe	3	1,5	Kalkan	1	0,5	Yemek	1	0,5
Nar	3	1,5	Merhem	1	0,5	Yıldız	1	0,5
Dağ	2	1	Mevsim	1	0,5	Zincir	1	0,5
Orman	2	1	Mutluluk	1	0,5	Toplam	200	100
“1” rakamı	1	0,5	Nur	1	0,5			

Tablo 2’deki veriler incelendiğinde X kuşağındaki katılımcıların “aile” kavramına ilişkin 67 metafor geliştirdikleri ve bu metaforlara dair 200 görüş belirttikleri görülmektedir. Katılımcılar en fazla “ağaç” (23 kişi, %11,5) metaforuyla aileyi açıklamaya çalışmıştır.

Ortaya çıkan verilere göre, X kuşağı üyeleri tarafından “aile” kavramına dair geliştirilen metaforlar, 6 kategori altında bir araya getirilmiştir. Elde edilen kategoriler ve içerisindeki metaforlar Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3. X Kuşağındaki Dindar Katılımcıların “Aile” Algısına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı

Kategori	Metafor	f	%
Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile	Ağaç (9), Bir elin parmakları (9), Vücut (9), Çınar (7), Yuva (6), Kördüğüm (5), Sarmaşık (4), Kelepçe (3), Nar (3), Boncuklu kolye (3), Ev (2), Çember (1), Çiçek bahçesi (1), Düğüm (1), El (1), Elma (1), Etle kemik (1), Kablo (1), Kainat (1), Mevsim (1), Sofra (1), Takım (1), Yapboz (1), Yıldız (1), Zincir (1)	74	37
Yaşamın Vazgeçilmez Unsuru Olarak Aile	Ağaç (14), Nefes (7), Su (7), Yuva (7), Binanın tuğlaları (4), Kök (3), Orman (2), “1” rakamı (1), Hava (1), Hayat (1),	50	25

	Hücre (1), Oksijen (1), Temel yapı taşı (1)			
Huzur Kaynağı Olarak Aile	Cennet (8), Sığınak (4), Yuva (3), Bahçe (1), Cennet bahçesi (1), Güneş (1), Mutluluk (1), Nur (1), Servet (1), Sevgi (1), Soba (1), Soğuk su (1), Sosyal kurum (1), Şömine (1), Yemek (1)	27	13,5	
Koruyucu Yönüyle Aile	Dağ (2), Binanın tuğlaları (1), Çadır (1), Çınar (1), Ev (1), İlaç (1), Merhem (1), Kale (1), Kalkan (1), Yuva (1)	11	5,5	
Olumsuz Yönüyle Aile	Gül (3), Çiçek (1), Sonbahar (1), Orkide (1), TBMM (1), Paradoks (1), Yarış pisti (1)	9	4,5	
Toplumun Özü Olarak Aile	Kök (11), Çekirdek (8), Okul (1), Tohum (7), Toprak (1), Yuva (1)	29	14,5	
Toplam	76	200	100	

Tablo 3'e bakıldığında ortaya çıkan metaforların, metafor çeşitliliği bakımından "Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile", "Yaşamın Vazgeçilmez Unsuru Olarak Aile", "Huzur Kaynağı Olarak Aile", "Koruyucu Yönüyle Aile", "Olumsuz Yönüyle Aile" ve "Toplumun Özü Olarak Aile" şeklinde sıralandığı görülmektedir. Her bir kategoriye yönelik metaforlar ve katılımcı ifadelerine ise aşağıda yer verilmektedir.

Kategoriler incelendiğinde aynı metaforların farklı kategoriler altında değerlendirildiği görülmüştür. Örnek olarak bazı katılımcılar "ağaç" kavramının yaşamın ana kaynağı olduğuna değinirken, bazıları ise onun dallarıyla yapraklarıyla beraber ayrılmaz bir bütün oluşuna dikkat çekmiştir.

X kuşağı üyeleri aileyi açıklarken, geliştirdikleri metaforlarla ailenin bütünlüğü arasında bir ilişki kurmuşlar ve aile fertleri arasında birine zarar gelmesi durumunda bu bütünlüğün bozulacağından bahsetmişlerdir. Bundan hareketle “Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile” kategorisi oluşturulmuştur. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

Aile kördüğüme benzer. Çünkü geçirilen acı tatlı günler aile bireylerini kopmazcasına sıkıca birbirine bağlar (X, K79).

Aile birbirine bağlı kabloları benzer. Çünkü biri diğerinden ayrılrsa öteki işlevini yitirir. Ailenin de aynen bu şekilde tüm bireyleri birbirine bağlıdır. Her birinin görevi, sevgisi farklıdır. Biri eksilse ya da birine zarar gelse diğerlerinde de bu eksiklik hissedilir. Aile tıpkı bu şekilde birbirlerine bağlıdır (X, E44).

Katılımcıların, aileyi en fazla ayrılmaz bir bütün olarak görmekle beraber yaşamın temel kaynağı olarak nitelendirmesinden hareketle “Yaşamın Vazgeçilmez unsuru Olarak Aile” kategorisi oluşturulmuştur. X kuşağı üyelerinin bu kategoriye ilişkin görüşleri şöyle ifade edilmiştir:

Aile insan nefesine benzer. Çünkü nasıl ki nefesimiz olmadığında vücudumuzun tüm organları işe yaramaz ise kişinin de ailesi olmadığında nefessiz organ gibidir. Aile de insana güç veren en güzel ortamdır (X, K86).

Aile yan yana sıralanmış "0" sıfır rakamlarının en başına yazılmış "1" rakamına benzer. Çünkü o yoksa hiçbir şeyin hiçbir kıymeti yok, her şey kıymetini onun varlığına borçlu (X, E5).

Aile toplumun temel yapı taşı gibidir. Çünkü örf ve adetlerimizi bir sonraki nesle aktarır. Saygı, sevgi ve davranışlarımızı bir sonraki nesle aktarır (X, E31).

Aile sevgi, saygı, aidiyet ve paylaşma gibi temel değerlerin edinildiği ve duygusal paylaşımın da yoğun yaşandığı bir yapıdır (Ünal, 2025). Çalışmamızdaki dindar X kuşağının “aile” algısına ilişkin oluşturulan üçüncü kategori ise “Huzur Kaynağı Olarak Aile” kategorisidir. Katılımcılar ailenin kişiye huzur ve mutluluk sunan bir ortam olmasını “mis kokulu bahçe, lezzetli yemek, mevsimler” gibi metaforlarla açıklamaya çalışmışlardır.

Aile, ağustos sıcaklığında, yerin altından buz gibi kaynayan soğuk suya, kış soğuğunda üzerinde kaynamaya başlayan ibriğin konulduğu sobaya benzer. Çünkü öyle bir huzur verir (X, K5).

Aile mis kokulu bahçeye benzer. Çünkü huzur ordadır. Gözün şendir, gönlün huzurlu. Hiç çıkmak istemezsin (X, K21).

Aile sevgiye benzer. Çünkü sevgi çoğaldıkça aile güçlenir (X, K74).

Aile sosyal bir kurumdur. Çünkü dayanışmanın, paylaşmanın, sevginin, saygının ve sorumluluğun olduğu bir yapıdır (X, E8).

Araştırmamızın örneklem grubunun dindar kişilerden oluştuğu düşünüldüğünde ailenin mutluluk kaynağı olarak nitelendirilmesi beklenen bir durumdur. Bir diğer kategorimiz olan “Koruyucu Yönüyle Aile” de ise X kuşağı üyeleri, ailenin tehlikelerden koruyan ve kişiye güven sağlayan yönünden bahsetmişlerdir. “Çınar, binanın tuğlaları, yuva, ev, kalkan” gibi kavramların kuşatıcı ve zararı önleyen yönüne dikkat çekerek, bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

Aile çınara benzer. Çünkü kuşatıcı ve koruyucudur (X, K33).

Aile yuvaya benzer. Çünkü çocuklar yuvada kendini güvende hisseder (X, K18).

Aile kalkana benzer. Çünkü güçtür. Bizi dışarıdaki zararlardan, kötülüklerden korur (X, E87).

X nesli üyeleri ağırlıklı olarak ailenin olumlu yönlerine vurgu yapmakla beraber olumsuz yönlerine de değinmiş ve bundan hareketle “Olumsuz Yönüyle Aile” kategorisi oluşturulmuştur. Bu kategori altında üretilen metaforlar ve gerekçeleri incelendiğinde bazı dindar katılımcılar, “aile”nin belli bir dengede olması halinde sağlıklı bir zeminde olabileceği, aksi halde olumsuzluklar barındırabileceği düşüncesindedir.

Ailem sonbahara benzer. Çünkü aile bireyleri de ne çok sıcak ne de çok soğuktur (X, K32).

Aile orkideye benzer. Çünkü çok sularsan çürür, az sularsan kurur, çok güneş kurutur, az güneş soldurur (X, K58).

Bu kategoride içerisinde yer alan katılımcılardan biri ise ailenin bir rekabet ortamı olduğunu “Aile yarış pistine benzer. Çünkü en iyi yarışmacının

seçildiği, yani en iyi evlat, en iyi anne baba kim yarışının yapıldığı alandır” (X, E18) şeklinde ifade etmiştir.

Yukarıdaki ifadelerden hareketle, X kuşağının içinde bulunduğu dönemde aile bireylerinin geçim derdiyle meşgul olmasından kaynaklı ailesine yeteri kadar zaman ayıramayıp, aidiyet duygusu geliştiremediği varsayımına ulaşılabilir.

X kuşağının aile algısına ilişkin ele alınan son kategori ise “Toplumun Özü Olarak Aile” dir. Katılımcılar, ailenin toplumun temel yapı taşı olduğunu çoğunlukla “kök, toprak, tohum” metaforlarıyla açıklamaya çalışmıştır.

Aile köklere benzer. Çünkü aidiyet hissettirir. Aidiyet çok önemli bir duygudur. Kimsesiz olanlara Allah kolaylık versin (X, K33).

Aile toprağa benzer. Çünkü tohum toprağa düşünce biraz sancılı olsa da sonunda kocaman, kökleri sağlam bir ağaca dönüşür, aile bu ağacın temelidir (X, K42).

Aile tohuma benzer. Çünkü toplum bu tohumdan neşv-ü nema bulacaktır (X, E23).

1.2. Y Kuşağındaki Dindar Kişilerin Aile Algısı

Çalışmamızın bir önceki bölümünde aile algısı X kuşağı üyeleri tarafından incelendikten sonra bu bölümde ise Y nesli tarafından incelenecektir. Buna ilişkin, Y kuşağındaki kadın ve erkek katılımcıların “aile” kavramına dair ürettikleri metaforlar Tablo 4’te katılımcı sayısı ve yüzdesiyle beraber sunulmaktadır.

Tablo 4. Y Kuşağındaki Dindar Katılımcıların “Aile” Algısına İlişkin Geliştirdikleri Metaforlar

Metafor	f	%	Metafor	f	%	Metafor	f	%
Ağaç	20	10	Kabuk	2	1	Karınca	1	0,5
Sığınak	11	5,5	Orman	2	1	topluluğu		
Yuva	10	5	Soba	2	1	Kelebek kozası	1	0,5
Kale	8	4	Su	2	1	Köprüünün	1	0,5

Cennet	7	3,5	Vatan	2	1	ayakları		
Nar	7	3,5	Araba	1	0,5	Kurt sürüsü	1	0,5
Ev	6	3	Atom	1	0,5	Kuş tüyü yastık	1	0,5
Zincir	6	3	Bağış kurumu	1	0,5	Küllüye	1	0,5
Bahçe	5	2,5	Bal	1	0,5	Labirent	1	0,5
Çekirdek	5	2,5	Barınak	1	0,5	Liman	1	0,5
Gökyüzü	5	2,5	Bir elin	1	0,5	Mahfaza	1	0,5
Doğa	4	2	parmakları			Maske	1	0,5
Okul	4	2	Çiçek	1	0,5	Meyve kabuğu	1	0,5
Çatı	3	1,5	Çiçek bahçesi	1	0,5	Mücevher	1	0,5
Çınar	3	1,5	Dağ	1	0,5	Öğrenci evi	1	0,5
Deniz	3	1,5	Domino taşları	1	0,5	şakinleri		
Puzzle	3	1,5	Durak	1	0,5	Örülmüş kazak	1	0,5
Sarmaşık	3	1,5	Dünya	1	0,5	Puzzle parçası	1	0,5
Toprak	3	1,5	Elmas	1	0,5	Salata	1	0,5
Yemek	3	1,5	Fanus	1	0,5	Sıradağlar	1	0,5
Ağaç	2	1	Gece	1	0,5	Sobalı ev	1	0,5
kökü			Güneş sistemi	1	0,5	Takım	1	0,5
Ayna	2	1	Halat	1	0,5	Tohum	1	0,5
Elma	2	1	Hava	1	0,5	Tiyatro	1	0,5
Evin	2	1	Hazine	1	0,5	Tuz	1	0,5
temeli			ilaç	1	0,5	Vazo	1	0,5
Evren	2	1	İnsan ruhu	1	0,5	Vücudun	1	0,5

Fotoğraf albümü	2	1	İp	1	0,5	uzuvları		
Gemi	2	1	Kalkan	1	0,5	Yapı taşı	1	0,5
Gökkuşluğu	2	1	Kalp	1	0,5	Yıldız	1	0,5
Güneş	2	1	Kanser	1	0,5	Toplam	200	100

Tablo 4'teki veriler incelendiğinde Y kuşağındaki katılımcıların "aile" kavramına ilişkin 87 metafor ürettikleri ve bu metaforlara ilişkin 200 görüş belirttikleri görülmektedir. Bu nesilde soyut metaforların sayısı azalmakla beraber, üretilen metafor sayısında ise artış gözlenmiştir. Bu kuşakta da en sık tekrarlayan metafor "ağaç" (20 kişi, %10)'tır. Y kuşağı üyelerinin ürettikleri metaforların benzerlik yönlerine göre 6 kategori elde edilmiştir. Bu kategoriler Tablo 5'te şu şekilde sıralanmaktadır.

Tablo 5. Y Kuşağındaki Dindar Katılımcıların "Aile" Algısına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı

Kategori	Metafor	f	%
Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile	Nar (6), Zincir (6), Doğa (3), Puzzle (3), Sarmaşık (3), Yemek (3), Ağaç (2), Elma (2), Gökkuşluğu (2), Vatan (2), Bir elin parmakları (1), Domino taşları (1), Ev (1), Halat (1), İp (1), Jelibon paketi (1), Karınca topluluğu (1), Kurt sürüsü (1), Külliye (1), Örülmüş Kazak (1), Puzzle parçası (1), Salata (1), Sıradağlar (1), Takım (1), Vazo (1), Vücudun uzuvları (1), Vücut (1), Yıldız (1)	50	25
Huzur Kaynağı Olarak Aile	Yuva (10), Cennet (7), Bahçe (5), Gökyüzü (5), Ev (4), Deniz (3), Fotoğraf albümü (2), Güneş (2), Orman (2), Soba (2), Araba (1), Bağış kurumu (1), Bal (1), Çiçek (1), Çiçek bahçesi (1), Doğa (1), Durak (1), Elmas (1), Hazine (1),	55	27,5

		Kelebek kozası (1), Kuş tüyü yastık (1), Mücevher (1), Sobalı ev (1)		
Koruyucu Yönüyle Aile		Sığınak (11), Kale (8), Çatı (3), Gemi (2), Kabuk (2), Barınak (1), Dağ (1), Ev (1), Fanus (1), Gece (1), ilaç (1), Kalkan (1), Köprünün ayakları (1), Liman (1), Mahfaza (1), Maske (1), Meyve kabuğu (1)	38	19
Yaşamın Vazgeçilmez UNSURLAR Olarak Aile		Ağaç (17), Çınar (3), Evin temeli (2), Toprak (3), Ağaç kökü (2), Evren (1), Su (2), Dünya (1), Güneş sistemi (1), Hava (1), İnsan ruhu (1), Kalp (1), Tuz (1), Yapı taşı (1)	37	18,5
Toplumun Özü Olarak Aile		Çekirdek (4), Okul (4), Ayna (2), Ağaç (1), Atom (1), Evren (1), Tohum (1)	14	7
Olumsuz Yönüyle Aile		Çekirdek (1), Kanser (1), Nar (1), Öğrenci evi sakinleri (1), Tiyatro (1), Labirent (1)	6	3
Toplam			200	100

Tablo 5'te belirtildiği üzere elde edilen kategoriler sırasıyla “Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile”, “Huzur Kaynağı Olarak Aile”, “Koruyucu Yönüyle Aile”, “Yaşamın Vazgeçilmez UNSURLAR Olarak Aile”, “Toplumun Özü Olarak Aile” ve “Olumsuz Yönüyle Aile” şeklindedir. Tüm kategoriler aşağıda ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir.

Bu kuşakta X neslinden farklı olarak “Huzur Kaynağı Olarak Aile”, “Koruyucu Yönüyle Aile” ve “Toplumun Özü Olarak Aile” kategorilerinin daha öncelendiği görülmektedir. Y kuşağında yer alan katılımcılar da X neslinde görüldüğü gibi ailenin birbirine bağlı parçalardan oluşan bir bütün olduğuna ve bu parçalardan bir tanesine zarar gelmesi durumunda ailenin tümünün etkilenacağı görüşündedir. Katılımcıların bu duruma yönelik fikirleri “Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile” kategorisi bir araya getirilmiştir.

Anne güzel örülmüş bir kazağa benzer. Çünkü tüm ilmekler beraber olduğunda kazak bir işe yarar ve sizi sıcak tutar. Fakat tek bir ilmek kaçarsa gerisi gelir ve elinizde kazaktan bir ip yumağı kalır (Y, K1).

Aile bir külliye benzer. Çünkü külliye bir bütündür fakat farklı özellikteki küçük parçaların oluşturduğu muhteşem bir bütündür. Aile bireylerinden birisi daha fazla dindarlığı ile cami, birisi daha fazla öğretmesi ile medrese, bir diğeri daha fazla yardımseverliği ile belki de bir imârettir. Bu sebeple aile, bence güzel bir külliye örneğidir (Y, K9).

Örneklem grubundaki Y jenerasyonu tarafından ailedeki birlik ve beraberlik duygusuna vurgu yapılmasının ardından ikinci sırada ise ailenin bütün güzel duyguları içinde barındırdığına dikkat çekilmiştir. Bu duruma ilişkin “Huzur Kaynağı Olarak Aile” kategorisi içerisinde katılımcılar, aileyi farklılıklarıyla beraber belli bir ahenge sahip, benzersiz ve düzenli bir yapı şeklinde tanımlayarak buna ilişkin metaforlar üretmişlerdir.

Aile çiçek bahçesine benzer. Çünkü farklılıklara rağmen, beraberken göze hitap eden bir görsel şölendir. Her farklılık kendine has ve güzeldir. Her çiçeğin kokusunun ayrı ve hoş olduğu gibi aile de öyledir (Y, K23).

Aile gökyüzüne benzer. Çünkü gökyüzü kadar eşsizdir. Birçok doğa olayı gerçekleşir orada ama en sonunda hep masmavi berrak bir görüntü kalır, alabildiğince ufukumuzu genişletir (Y, K41).

Aile, ağacı, toprağı ve canlıyı bir arada kılan, birbirleriyle uyum içinde yaşamasını sağlayan doğaya benzer. Çünkü bütün bireyler bir nizam içindedir. Burada yaşanır, öğrenilir, burada ebediyete yol alınır (Y, E36).

Aile huzur ve mutluluğı içinde barındıran bir yapı olmakla birlikte dış etkenlere karşı bir sığınak vazifesi de görmektedir. Y kuşağındaki dindar katılımcıların geliştirdiğı metaforlardan hareketle oluşturulan üçüncü kategori ise “Koruyucu Yönüyle Aile” dir. Elde edilen metaforlar ve gerekçeleri incelendiğinde bu kuşağın da aile içerisinde kendilerini güvende hissettikleri tespit edilmiştir.

Anne maskeye benzer. Çünkü seni virüslerden, her türlü kötülükten korumaya çalışır. Bazen arkasında gizlenirsin, bazen onunla daha güvende hissedersin (Y, K27).

Aile gemiye benzer. Çünkü o gemiye binen, dışarıdaki kötü dalgalardan kurtulur ve güvenli bir limana erişir (Y, K40).

Anne köprüünün ayaklarına benzer. Çünkü eğer köprüünün ayakları düzgün inşa edildiyse, sert rüzgarlara, afetlere rağmen ayakta kalır ve topluma hizmet etmeye devam eder (Y, E44).

Çalışmamızdaki yer alan diğer tüm nesillerde olduğu gibi bu kuşakta da ailenin insan yaşamındaki mecburi gerekliliği “Yaşamın Vazgeçilmez Unsuru Olarak Aile” kategorisinde ele alınmıştır. Katılımcı ifadelerinde de görüldüğü üzere kişilerin ve toplumun ayakta kalması ve ailenin devamlılığıyla ilişkilendirilmiştir.

Aile evin temeline benzer. Çünkü evin temelinde olduğu gibi aile de toplumu ayakta tutar. Sağlam temeller kurabilme ümidiyle (Y, K17).

Aile ağaç köküne benzer. Çünkü kök ne kadar sağlamsa ağaç ve yapraklar da o kadar gürlü olur (Y, K58).

Örneklem grubunda yer alan Y kuşağı, ürettikleri bazı metaforlarla ailenin toplumun temel yapı olduğuna dikkat çekmiş ve buna yönelik “Toplumun Özü Olarak Aile” kategorisi oluşturulmuştur. X neslinde olduğu gibi bu jenerasyonda da aile en fazla “çekirdek” metaforu ile özdeşleştirilerek, katılımcılardan biri tarafından “Aile çekirdeğe benzer. Çünkü bireyin ve toplumun fonksiyonlarında en temel ögedir. Aile, bireyin yaşamında çok önemli bir yer tutan beslenme, bakım, sevgi ihtiyacı, duygusal gelişim, psikolojik gelişim, eğitim, kültürel değerleri kazanma, sağlıklı zeka gelişimini sürdürme gibi temel ihtiyaçların karşılandığı birincil yer ve çevredir” (Y, K41) şeklinde ifade edilmiştir.

Y kuşağı üyelerinin “sorumsuz, sevgisiz ve içten olmayan bir birliktelik” olarak tanımladıkları aile kavramına dair negatif söylemler, “Olumsuz Yönüyle Aile” kategorisi altında bir araya getirilmiştir. Katılımcılar bu kategori içerisinde aileyi “Aile kanser gibidir. Çünkü kendilerini yetiştirmemiş ve sorumluluk duygusunu bilmiyorlardır. Sadece zehirlemesini bilirler” (Y, K4), “Aile nara benzer. Çünkü dışı bir gözükür, içi bin sıkıntılıdır” (Y, K26), “Aile zoraki bir arada yaşan öğrenci evi sakinlerine benzer. Çünkü kimse kimseyi sevmiyor” (Y, K29), “Aile tiyatroya benzer. Çünkü rol yaparsın” (Y, K85) ifadeleriyle açıklamaya çalışmışlardır.

Y kuşağının içinde buldukları dönemde, ailelerin çoğunlukla ataerkil zihniyete sahip olması ve geleneksel aile yapısının devam ettirilmesi, ailede ortaya çıkan sorunların kaynağı olarak değerlendirilebilir.

1.3. Z Kuşağındaki Dindar Kişilerin Aile Algısı

Yeni dünyanın bilgi teknolojileri içinde yetişen bu kuşak üyeleri, özgürlüğüne oldukça düşkün, bireyselliği önceleyen, gerçek yaşamdan ziyade sosyal medyada görünürlük kazanmaya çalışan, aile içinde asosyal ve apolitik kişiliğe sahip, sabırsız ve rekabetçi bireylerdir. Özellikle günümüzde, dijitalleşmenin de etkileri bağlamında bu jenerasyonda gündelik yaşam pratikleri ve sosyal ilişkiler dönüşüme uğramış, bu da öncelikle aileyi etkilemiştir. Bu kuşağın en temel sorunlarından biri, aile içerisinde kendini yalnız hissetmesi, anne-babası tarafından davranışlarının olumsuz nitelendirilmesidir (Duman, 2021, Kurttaş, 2025).

Sümer ve arkadaşlarının (2010) ülkemizde ebeveynlerin tutum ve davranışlarının çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerini ele aldıkları çalışmada, sıcak ve samimi bir aile ortamında büyüyen çocukların, daha olumlu psikolojik özellikler taşıdıkları görülmüştür. Bununla beraber bu kuşağın aile algısı, bireylerinin dindarlık düzeyini oldukça etkilemektedir. Pehlivan (2002)'in 14-17 yaş grubuna sahip öğrencilerle gerçekleştirdiği araştırmasında da öğrencilerin dini tutum ve davranışları noktasında en fazla ebeveynlerinin etkili olduğu saptanmıştır. Ortaya çıkan bu durum, bu jenerasyonun aileye olan yaklaşımının ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Buna ilişkin, katılımcıların ürettikleri metaforlar Tablo 6'da sunulmaktadır.

Tablo 6. Z Kuşağındaki Dindar Katılımcıların “Aile” Algısına İlişkin Geliştirdikleri Metaforlar

Metafor	f	%	Metafor	f	%	Metafor	f	%
Ağaç	20	10	Tuz	2	1	Kedi yuvası	1	0,5
Ev	13	6,5	Yemek	2	1	Kuş yuvası	1	0,5
Çiçek	10	5	Ağaç dalı	1	0,5	Kutup yıldızı	1	0,5
Su	9	4,5	Araba	1	0,5	Meşe	1	0,5
Zincir	8	4	Arı kovanı	1	0,5	palamutu		

Bina	7	3,5	Bahçe	1	0,5	Mıknatıs	1	0,5
Nefes	7	3,5	Beton	1	0,5	Ordu	1	0,5
Kale	6	3	Birlikte duran	1	0,5	Orman	1	0,5
Et ile tırnak	6	3	çubuklar			Saat	1	0,5
Yuva	6	3	Cemaat	1	0,5	Sandık	1	0,5
Bir elin parmakları	5	2,5	Çiçek demeti Değerli taşlar	1	0,5	Sokak lambası	1	0,5
Dünya	5	2,5	Dost	1	0,5	Takım	1	0,5
Yapboz	5	2,5	Eczane	1	0,5	Tatlı ekşi	1	0,5
Yıldız	5	2,5	Ekmek	1	0,5	jelibonlar		
Ağacın kökleri	4	2	Ekosistem Elma	1	0,5	Temel yapı taşı	1	0,5
Çatı	4	2	Elmas	1	0,5	Toprak	1	0,5
Çınar	4	2	Fidan	1	0,5	Tren	1	0,5
Gökkuşağı	4	2	Film	1	0,5	Tuğla	1	0,5
Sarmaşık	4	2	Gökyüzü	1	0,5	Virüs	1	0,5
Ayna	3	1,5	Gölge	1	0,5	Vücudu	1	0,5
Devlet	3	1,5	Güneş	1	0,5	oluşturan		
Kitap	3	1,5	Güvenlik	1	0,5	system		
Sığınak	3	1,5	görevlisi			Yorgan	1	0,5
Vücut	3	1,5	“İlk neden”	1	0,5	Yün yumağı	1	0,5
Yaprak	3	1,5	Kalkan	1	0,5	Toplam	200	100
Evin kolonları	2	1	Karınca yuvası	1	0,5			

Tablo 6'daki verilere göre, katılımcıların "aile" kavramına yönelik 72 metafor ürettikleri ve bu metaforlara ilişkin 200 görüş belirttikleri görülmektedir. Araştırmamıza dahil olan üç dindar kuşakta da "aile" tanımlanırken en çok "ağaç" metaforunun kullanıldığı tespit edilmiştir.

Z kuşağındaki katılımcıların ürettikleri metaforlar, taşıdıkları benzer özellikler ve katılımcı açıklamalarına göre 5 kategori altında ele alınmıştır. Bu kategoriler, temsil ettikleri metaforlarla birlikte Tablo 7'de şöyle sıralanmaktadır.

Tablo 7. Z Kuşağındaki Dindar Katılımcıların "Aile" Algısına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı

Kategori	Metafor	f	%
Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile	Ağaç (16), Zincir (8), Et ile tırnak (6), Ev (5), Bir elin parmakları (5), Yapboz (5), Sarmaşık (4), Vücut (3), Yaprak (3), Ağaç dalı (1), Arı kovanı (1), Birlikte duran çubuklar (1), Çiçek demeti (1), Ekosistem (1), Elma (1), Kitap (1), Meşe palamutu (1), Ordu (1), Orman (1), Takım (1), Tatlı ekşi jelibonlar (1), Tren (1), Yıldız (1), Yün yumağı (1)	70	35
Huzur Kaynağı Olarak Aile	Çiçek (10), Ev (6), Yuva (6), Ağaç (4), Gökkuşağı (4), Yıldız (4), Ayna (3), Kitap (2), Yemek (2), Bahçe (1), Cemaat (1), Değerli taşlar (1), Dost (1), Elmas (1), Gökyüzü (1), Güneş (1), Kedi yuvası (1), Kutup yıldızı (1), Mıknatıs (1), Yorgan (1)	52	26
Yaşamın Vazgeçilmez Unsuru Olarak Aile	Su (9), Nefes (7), Dünya (5), Ağacın kökleri (4), Evin kolonları (2), Tuz (2), Beton (1), Eczane (1), Ekmek (1), Fidan (1), "İlk neden" (1), Saat (1), Temel yapı taşı (1), Toprak (1), Tuğla (1), Vücudu oluşturan sistem (1)	39	19,5

Koruyucu Yönüyle Aile	Bina (7), Kale (6), Çatı (4), Çınar (4), Devlet (3), Sığınak (3), Ev (2), Gölge (1), Güvenlik görevlisi (1), Kalkan (1), Karınca yuvası (1), Kuş yuvası (1), Sandık (1), Sokak lambası (1)	36	18
Olumsuz Yönüyle Aile	Araba (1), Film (1), Virüs (1)	3	1,5
Toplam	77	200	100

Tablo 7’de görüldüğü gibi metafor çeşitliliği bakımından kategoriler; “Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile”, “Huzur Kaynağı Olarak Aile”, “Yaşamın Vazgeçilmez unsuru Olarak Aile”, “Koruyucu Yönüyle Aile” ve “Olumsuz Yönüyle Aile” şeklinde sıralanmıştır. Oluşturulan kategoriler aşağıda ayrı ayrı ele alınmıştır.

Bu kuşakta diğer iki nesilden farklı bir biçimde “Toplumun Özü Olarak Aile” kategorisine yer verilmediği saptanmıştır. Bu kuşakta, köyden kente göçlerle beraber geleneksel ailenin çekirdek ailelere evrilmesi, eğitim seviyesinin yükselmesi ve kadının iş hayatına dahil olması dolayısıyla ailede birlik duygusunun zayıflaması, özgürlük ve bireysellik düşüncesinin ön planda olması sebebiyle bu jenerasyonun, aileyi bu şekilde tanımlamaması olağan bir durum olarak görülebilir (Akduman & Hatipoğlu, 2021). Bununla beraber Z nesli üyeleri aynı kavramın farklı özelliklerine dikkat çekerek fikir beyan etmişlerdir. Mesela “ağaç” metaforunun hem “Huzur Kaynağı Olarak Aile” hem de “Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile” kategorisi içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Dindar X ve Y kuşağında olduğu gibi bu nesil tarafından da aile kurumunun en fazla parçalanamaz bir bütün oluşuna dikkat çekilmiş ve bu duruma ilişkin “Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile” kategorisi geliştirilmiştir. Katılımcılardan bazıları bu birlikteliğin aileye güç kattığına dair şu açıklamalarda bulunmuştur.

Aile bir elin parmaklarına benzer. Çünkü biri eksilse, zarar görse tüm parmaklar aynı acıyı çeker. Eksilen parmak yüzünden düzen bozulur, tek başına iş göremez hale gelir (Z, K11).

Aile kitaba benzer. Çünkü kitapta bulunan apayrı karakterlerin ve sahip oldukları kişiliklerin kitabın sonunda aynı yola ve aynı sonuca bağlanması gibi. Her ne yaşamış olursak olalım, hep bir olur, birlik oluruz (Z, K13).

Aile zincir halkasının bütünlüğüne benzer. Çünkü aileden bir halka çıksa yapı bozulur (Z, E57).

Toplumsal zemine taşınmayan ve herkesle paylaşılmayan sıkıntı, keder, sevinç ve mutluluk gibi tüm duygular aile içerisinde paylaşılmaktadır (Turğut, 2017). Örneklem grubundaki Z jenerasyonunda da Y neslinde görüldüğü gibi ikinci sırada “Huzur Kaynağı Olarak Aile” kategorisi bulunmaktadır. Katılımcılar bu kategoriye ilişkin çoğunlukla “huzur, şefkat, sevgi ve sadakat” gibi duygulara dayalı tanımlamalar yapmışlardır.

Aile cemaate, sevilen topluluğa benzer. Çünkü yanında huzur bulduğun, onlarla hayatın daha güzel geçtiği, arkanda onların desteğini hissettiğin ve Allah Teala'nın senin için seçtiği özel insanlardan oluşan topluluktur (Z, K20).

Aile eve benzer. Çünkü eve gittiğimizde içimiz huzurla dolar, rahatlarız. İçimizdeki bütün sıkıntıları orada dökeriz, orada yaşarız. Hayatımızın çoğunu orada geçiririz. Aile bizi toparlar, devam ettirir. Bunu yaptıkları yegâne yer evdir. Ev yıllar geçtikçe eskir. Aile de yıllar geçtikçe eskir ama gönüldeki sevgi ve sadakat hep tazedir (Z, E54).

Modern dünyanın teknolojik koşullarını yaşamının ana kaynağı haline getiren bu neslin tüm bireysellik söylemlerine rağmen, aileyi yaşamın merkezi olarak nitelendirmeleri araştırmamız açısından dikkat çekici bir bulgudur. Z kuşağı üyelerinden bazıları, bu durumu “Yaşamın Vazgeçilmez Unsuru Olarak Aile” kategorisi altında “Aile nefes alıp vermeye benzer. Çünkü yokluğuyla baş edilmez, varlığı yaşatır” (Z, K21), “Aile toplum için felsefedeki "ilk neden"dir. Çünkü aile insanların ilk örgütlenmesi, topluluğun ve toplumun örgütlenmesinin ise yapıtaşıdır. Aile karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan bir kurumdur. Sürekli olarak da genişleme eğilimindedir. İlk aileden bugüne dek genişleyen ve farklı gen havuzlarına sahip farklı yapılar olan aileler, insanlık tarihindeki medeniyetlerin kurulmasını sağlamıştır. Zira devlet ve topluma kıyasen bir taban örgütlenmesi sayılan bu altyapı kurumu, toplumun işleyişinde etkili olan

üstyapı kurumlarının ne tür koşullar üzerinde belirlenim sağlayacağını, yani muhtevasını belirler” (Z, E28) açıklamalarıyla dile getirmiştir.

Çalışmamızda yer alan tüm nesiller için ortak olan bulgulardan birisi de, tüm kavramların koruyuculuk faktörüne bağlı olarak ele alınmasıdır. Örneklem grubundaki Z kuşağının geliştirdiği metaforlardan hareketle “Koruyucu Yönüyle Aile” kategorisi oluşturulmuştur. Aile içerisinde kendilerini güvende hisseden bu kuşağın ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Aile bir kalkana benzer. Çünkü dışarıdan gelen her türlü felakete, kötülüğe karşı ailede verilecek doğru bir eğitimle dışarının tehlikelerinden birlikte korunurlar (Z, K25).

Aile تنها bir bölgedeki sokak lambasına benzer. Çünkü tehlikede ve yalnız hissettiğimizde bize güven verir (Z, K94).

Aile karınca yuvasına benzer. Çünkü her bir üye diğer üye için çalışır, korur, desteğini esirgemez (Z, E44).

Dindar Z jenerasyonunun kendini ve çıkarlarını merkeze alan, bireyselliğin baskın olduğu bir yaşam tarzını benimsemeleri, aile ve akraba ilişkileri başta olmak üzere toplumsal bağlarda çeşitli zayıflamalar meydana getirmiştir (Ünal, 2025). Dolayısıyla bu nesildeki katılımcılardan bazıları da ailenin negatif yönlerine vurgu yapmış ve bu duruma dair görüşlerini “Olumsuz Yönüyle Aile” kategorisi altında “Aile virüse benzer. Çünkü hep olan, zararlı olsa dahi devam edendir” (Z, K28), “Aile filme benzer. Çünkü sonu yok ama hep tekrar” (Z, K45), “Aile arabaya benzer. Çünkü en ufak olumsuzlukta hareket etmeyi bırakır, aile dağılır” (Z, E1) ifadeleriyle dile getirmiştir.

Çalışmamızda elde edilen bulgulardan hareketle, geleneksel aile yapısından farklı biçimde, kitle kültürünün etkisinde ve farklı nesillerle bir arada büyüyen Z kuşağının gerek aile gerekse toplumda bazı sorunlar yaşamaları beklenen bir durumdur.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmanın amacı toplumumuzda X, Y ve Z kuşağındaki dindar bireylerin aile kavramına olan bakış açısının metaforlar aracılığıyla ele alınıp değerlendirilmesi, bu kavrama ilişkin nesiller arası bir değişim yaşanıp yaşanmadığının incelenmesi ve şayet bir değişim söz konusuysa bunun nasıl bir süreç izlediğinin ortaya konmasıdır.

Çalışmanın temel araştırma konusu aile kavramının incelenmesine dayandığı için çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden metafor analizi tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini İstanbul ve Erzincan illerinde ikamet eden, X (43-57 yaş), Y (23-42 yaş) ve Z (18-22 yaş) kuşağına mensup, kendini dindar olarak tanımlayan, 300 kadın ve 300 erkek olmak üzere toplam 600 kişi oluşturmaktadır. X, Y ve Z kuşağı içerisinde seçilen katılımcılar amaçlı örneklem çeşitlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir ve araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Çalışmada kullanılacak veri toplama formları katılımcılara çevrimiçi ortamda ulaştırılmış ve ortaya çıkan veriler içerik analizi yöntemiyle yorumlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızda X, Y ve Z kuşağına mensup dindar kişilerin aile algısına yönelik bakış açıları ele alındığında X kuşağı tarafından 67, Y kuşağı tarafından 87 ve Z kuşağı tarafından 72 metafor üretildiği tespit edilmiştir. Araştırmamıza dahil olan tüm kuşaklar aileyi “ağaç” metaforuyla açıklamaya çalışmıştır. Bu metafor farklı açılardan değerlendirmeye tabi tutulsa da temel olarak ağacın yaprakları, dalları ve kökleriyle birbirine ayrılmaz şekilde bağlanmasıyla aile bütünlüğü ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Ceylan (2016)’ın çalışmasında da ailenin en fazla doğaya ait bir nesneyle tanımlanması ve en sık “ağaç” metaforunun tercih edilmesi çalışmamızla uyum göstermektedir.

X ve Y nesli tarafından geliştirilen metaforlar 6, Z kuşağı tarafından üretilenler ise 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Kuşaklara göre sıralamaları değişim göstermekle beraber tüm nesillerde ortak kategoriler “Ayrılmaz Bir Bütün Olarak Aile”, “Huzur Kaynağı Olarak Aile”, “Yaşamın Vazgeçilmez Unsuru Olarak Aile”, “Koruyucu Yönüyle Aile”, “Toplumun Özü Olarak Aile”, “Olumsuz Yönüyle Aile” olarak karşımıza çıkmakta, sadece Z kuşağında aile “Toplumun Özü” şeklinde nitelendirilmemektedir. Bizim çalışmamızda elde edilen kategorileri destekler şekilde Akçay (2020)’in araştırmasında da aile birliğine ilişkin “Birbirini Tamamlayan, Destek Sağlayan, Kılavuzluk Eden, Mutlu Ortam” kategorilerinin geliştirildiği görülmüştür. Benzer biçimde Duman (2021)’in çalışmasında da katılımcıların ağırlıklı olarak ailenin önemine dikkat çeken ve geleneksel aile yapısını ortaya koyan yanıtlar vermesi araştırmamızla uyum göstermektedir. Göcen’in (2014) çalışmasında da anne babanın, şükür ve minnettarlık duygusuna yer verilen en önemli kesim olarak nitelendirilmesi, araştırmamızın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Çalışmamızda ortaya çıkan bulgulara göre ailenin en fazla ayrılmaz bir bütün olarak tanımlandığı, herhangi birine zarar gelmesi halinde aile bütünlüğünün bozulacağı düşüncesinin baskın olduğu anlaşılmakta, katılımcıların ise aile içinde kendilerini huzurlu ve korunaklı hissettikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Araştırmamızın örneklem grubunun İslam dinine mensup olduğunu düşündüğümüzde, kadın ve erkeğin birbirini tamamlayarak bir yuva kurmasından hareketle katılımcıların bu metaforları geliştirmesi olağandır. Kur'an'da da "Düşünüp ibret alınız diye her şeyden (erkekli dişili) iki eş yarattık" (Zariyat 51/49) ve "Onlar (hanımlarınız) sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbisesiniz" (Bakara, 2/187) ayetleri ve "Kadınlar, erkeklerle birlikte bir bütünü tamamlayan diğer yarısıdır" (Ebu Davud, Taharet, 94) hadisi bu durumu destekler niteliktedir. Katılımcıların dindar bireyler olduğu düşünüldüğünde bu metaforların kullanılması oldukça anlamlıdır.

Güler (2016)'in annelerle gerçekleştirdiği araştırmasında da annelere en fazla ailelerin ve eşlerin destek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer biçimde Gügen (2019)'in anne adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırmasında da, eş ve aile desteğinin hayat memnuniyeti ve psiko-sosyal sağlığı etkileyen faktörlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle bu araştırma sonuçlarıyla çalışmamızın bulgularının paralellik gösterdiği söylenebilir.

"Huzur kaynağı Olarak Aile" kategorisinde tüm nesillerde İslam'da ailenin kişiye huzur ve ferahlık sunması ile katılımcıların ifadeleri uyumludur. Nitekim İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an'ı Kerim'de de "Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır" (Rum 30/21) ve "Allah, size evlerinizi huzur ve dinlenme yeri yaptı. Hayvanların derilerinden gerek göç gününüzde gerek ikamet gününüzde kolayca taşıyacağınız evler; onların yünlerinden, yapağlarından ve kıllarından bir süreye kadar yararlanacağınız ev eşyası ve geçimlikler meydana getirdi" (Nahl 16/80) ayetleri bu durumu vurgular niteliktedir. Bununla birlikte dindar Y ve Z kuşağında ikinci sırada ailenin huzur kaynağı oluşu öncelenirken, X neslinde ise yaşamın vazgeçilmez unsuru oluşuna yer verilmiştir. Dolayısıyla dindar X kuşağının, diğer nesillere göre temelde ailenin varlığına daha çok ihtiyaç duyduğu anlaşılabilir. X kuşağında aile kurmak sosyal bir sorumluluk şeklinde, Y ve Z neslinde ise tercihe dayalı bir yönelim olarak nitelendirilmiş olabilir.

Y ve Z kuşağındaki kişilerde ailenin olumsuz yönüne en son sırada yer verilirken, X neslinde ise sonuncu olarak toplumun özü oluşuna değinilmiştir. Bundan hareketle X kuşağı için aile kişinin kendi seçimine dayanmadığı için olumsuzlukların öne çıkması daha kolaylaşırken, Y ve Z kuşağı için bireysel seçimlerinin bir sonucu olarak daha az olumsuzluk barındırabileceği düşünülebilir. Çalışmamıza benzer biçimde Dilekli (2019)'nin kendini dindar olarak tanımlayan gençlerle gerçekleştirdiği araştırmada da katılımcıların aile algısına ilişkin olumsuz görüşlere sahip olması dolayısıyla dindar gençlerin aile algısında bazı çözümler yaşandığı tespit edilmiştir.

Çalışmamızda elde edilen metaforlarda da görüldüğü üzere, “aile” kavramı dindar katılımcılar için oldukça önemlidir. Bu önem de ağırlıklı olarak, “çiçek”, “güneş”, “dağ”, gibi doğadaki varlıklar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışma grubunun dindar kişilerden oluştuğu düşünüldüğünde, ayet ve hadisler çerçevesinde metafor geliştirmiş olabilecekleri muhtemeldir. Bununla beraber ebeveynlere güvenli bağlanma ile Tanrı'ya güvenli bağlanma arasındaki bağlantı ele alındığında, kuşakların “aile”ye dair geliştirdikleri metaforlarla Tanrı'ya bağlılıkları hususunda oldukça önemli etkilerinin olduğu çıkarımı yapılmıştır. X, Y ve Z kuşağındaki katılımcıların, araştırılan bu kavrama ilişkin ağırlıklı olarak olumlu söylemlere sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer biçimde yapılan çalışmalarda da aile kavramına yönelik benzer metaforlar ve kategoriler kullanılarak ailenin önemi vurgulanmıştır (Baltacı, 2015; Ceylan, 2016; Aynacı, 2025; Bozkurt & Evren, 2025).

Bu kavram üzerine üretilen metaforların çeşitliliğin fazla olması, katılımcıların farklı görüş ve yaşanmışlıklarının neticesi olarak değerlendirilebilir. Ek olarak nesiller boyunca “dağ” ve “ağaç” gibi bazı metaforların değişmeden devam etmesi, bu metaforların kökleşmiş birer arketip olduğu izlenimi vermektedir. Çalışmamızda ortaya çıkan veriler ışığında, dindar kuşakların aile algısını incelemek için metaforların güçlü birer veri toplama aracı olduğu tespit edilmiştir.

Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Bu araştırmanın örneklemini yalnızca İstanbul ve Erzincan illeriyle sınırlıdır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda farklı coğrafyalar dahil edilerek araştırma örneklemini genişletilebilir. Araştırma verileri katılımcılara online ortamda Google Formlar aracılığıyla iletilmiştir. Sonraki çalışmalar, yüz yüze ortamlarda farklı veri toplama teknikleri kullanılarak hazırlanabilir. Araştırmada “dindar”

tanımı katılımcının beyanına dayanmaktadır. Nitekim psikolojik bütün ölçümler kişilerin kendi ifadelerine dayanır. Bu, Likert'te 5'li ölçekle de yapılırsa, tek bir soruyla kişiye kendiyile alakalı dindarlık algısı da sorulsa, kişiler kendi tutumlarını kendi beyanlarıyla belirledikleri için ölçekteki de öznel dindarlık sorusu da birer algıdır. Bu nedenle bu çalışmada kişilerin kendi dini yönelimleri, kendi beyanlarına bağlı olarak ölçülmüştür. Bu durum bir başka çalışmada dindarlık ölçeği eklenerek de ölçülebilir. Bunlara ek olarak (i) Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda "aile" kavramının ek kavramlar eklenerek, konuya yeni perspektifler sağlanabilir. (ii) Bu konuyla ilişkin yapılacak araştırmalara, çeşitli bağımsız değişkenler dahil edilerek yeniden değerlendirilebilir. (iii) Aileye ilişkin bu algının zamana bağlı olarak dönüşüme uğrayacağı varsayıldığında, aynı çalışma grubuyla bu kavrama ilişkin algı yeniden değerlendirilerek boylamsal bir araştırma yapılabilir. (iii) Dindar olan örneklem grubuna dindar olmayan kişiler de eklenerek karşılaştırmalı bir araştırma yapılabilir. (iv) Gelecekte yapılacak olan araştırmalara farklı jenerasyonlar dahil edilerek araştırmanın örneklemini genişletilebilir.

Kaynakça

- Abay, A., & Demir, S. A. (2014). Belli parametrelere göre kuşaklararası sosyal değişme (Aile değerleri üzerine bir karşılaştırma). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1), 125-151.
- Aka, B. (2018). Bebek patlaması, x ve y kuşağı yöneticilerin örgütsel bağlılık düzeylerinin kamu ve özel sektör farklılıklarına göre incelenmesi: bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 118-135.
- Akduman, G., & Hatipoğlu, Z. (2021). Kim bu z kuşağı?. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, 5(9), 203-226.
- Akçay, M. M. (2020). Sosyal bilgiler ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin aile birliğine önem verme değerinin metaforlar yoluyla incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi].
- Alp, A. (2024). Toplumsal değişim sürecinde aile. *Bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(7), 43-60. <https://doi.org/10.69787/bitigefd.1443004>
- Aybey, S. (2018). Din eğitiminde verimliliği sağlayan önemli bir etken: din dili. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(1), 165-182.
- Ayhün, S. E. (2013). Kuşaklar arasındaki farklılıklar ve örgütsel yansımaları, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 93-112.
- Aynacı, C. (2025). X, Y ve Z kuşaklarında aile algısı: metaforik temsillerin karşılaştırmalı analizi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Aile Yılı Özel Sayısı), 60-95.
- Ayten, A. & Yıldız, R. (2016). Dindarlık, hayat memnuniyeti ilişkisinde dinî başa çıkmanın rolü nedir? Emekliler üzerine bir araştırma. *Dinbilimleri Journal*, 16(1).
- Baltacı, Ö. (2015). Evli bireylerin “aile” ve “evlilik” kavramlarına yönelik metaforik algılarının bağlanma stillerine göre değerlendirilmesi. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 6 (21), 223-243.
- Baş, G., & Kıvılcım, Z. S. (2019). Türkiye’de öğrencilerin merkezi sistem sınavları ile ilgili algıları: bir metafor analizi çalışması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 639-667.

- Bozkurt, R., & Evren, M. (2025). Evliliğin eşliğindeki gençlerin bekârlık, evlilik ve aile metaforu üzerine bir inceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(Aile Özel Sayısı), 383-402.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ceylan, A. (2016). Aile kavramına ilişkin metaforik algıların belirlenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. Eğiten Kitap
- Çelik, C. (2010). Değişim sürecinde türk aile yapısı ve din. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (08), 25-35.
- Dilekli, Z. (2019). Kendini dindar olarak tanımlayan gençlerin aile algısı üzerine sosyolojik bir araştırma: Afyonkarahisar ili örneği [Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi].
- Duman, M. Z. (2021) Üniversitede okuyan z kuşağının değişen aile algısı ve aile içi ilişkilerde yaşadığı sorunlar. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(1), 20-36.
- Ercan, R. (2014). Anne babaların günümüzde sahip olduğu çocuk imgeleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 30(1).
- Ekşili, N., & Antalyalı, Ö. L. (2017). Türkiye’de y kuşağı özelliklerini belirlemeye yönelik bir çalışma: okul yöneticileri üzerine bir araştırma. *Humanities Sciences*, 12(3), 90-111.
- Epik, M. T., Çiçek, Ö., & Altay, S. (2017). Bir sosyal politika aracı olarak tarihsel süreçte ailenin değişen/değişmeyen rolleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 35-58.
- Eyce, B. (2000). Tarihten günümüze türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(4), 223-244.
- Göcen, G. (2014). *Şükür -Pozitif psikolojiden din psikolojisine köprü*. DEM Yayınları.
- Gügen, B. (2019). Gebelik sürecindeki kadınlarda manevi iyi oluş ile hayat memnuniyeti ilişkisi [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi].
- Gül, E. (2024). Geleneksel toplumdan modern topluma ailenin dönüşümü [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

- Güler, D. S. (2016). Annelerin algıladıkları sosyal destek ve annelik deneyimleri arasındaki ilişki [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Güneş, A., & Fırat, M. (2016). Açık ve uzaktan öğrenmede metafor analizi araştırmaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 115-129.
- İhtiyar, B. (2024). Modernleşme bağlamında türk dizilerinde ailenin dönüşümü [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Kodan Çetinkaya, S. (2014). Öğrencilerinin kendi mesleklerine ilişkin algılarının metafor analizi ile incelenmesi. *Pamukkale University Journal of Education*, (36).
- Kurt, A. (Ed.). (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kurtdaş, E. M. (2025). Dijitalleşme ve ailenin dönüşümü. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Aile Yılı Özel Sayısı), 253-286.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam yayıncılık.
- Miles, M. B. Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd ed). Sage.
- Neuman, W. L. (2009). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicel yaklaşımlar: 1. cilt*. Yayıncısı.
- Ng, E., Lyons, S., ve Schweitzer, L. (2012). Managing the new workforce. in managing the new workforce. *Edward Elgar Publishing*, Inc. <https://doi.org/10.4337/9780857933010>
- Pehlivan, Ö. (2002). Bireyin dini tutum ve davranışlarına etki eden anne baba davranışları ve diğer çevre faktörleri (14-17 yaş grubu) [Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi].
- Saban, A. (2008). İlköğretim 1. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Sarı, İ., Sağ, S., & Öztürk, G. (2025). "Antrenör orkestra şefi gibidir": sporcu ebeveynlerinin antrenöre yönelik algılarının metafor analizi ile incelenmesi. *The Online Journal of Recreation and Sports (TOJRAS)*, 14 (4), 507-517.

- Sümer, N., Aktürk, E. G., Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Strauss, W., Howe, N. (1991). *Generations: the history of america's future, 1584 to 2069*. William Morrow & Co.
- Şimşek, A. (Ed.). (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tunç, İ. (2024). Sekülerleşme bağlamında ailenin dönüşümü: kuşaklar arası bir araştırma. [Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Turğut, F. (2017). Tarihsel süreçte aile kurumunun dönüşümü ve geleceğine yönelik çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Türk Dil Kurumu (2025). *Kuşak*, 3 Haziran 2025 tarihinde <http://sozluk.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Twist, A. V. E. D., & Newcombe, S. (2021). “Strauss-Howe generational theory.” In James Crossley and Alastair Lockhart (eds.) *Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements*.
- Uğur, G. (2023). Kuşaklararası farklılaşma: x-y-z kuşaklarının iş-aile çatışması ve liderlik tutumlarının karşılaştırmalı analizi [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
- Ünal, V. (2025). *Modern Toplumda Aile ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesine Yönelik Öneriler*. Yıldırım, M. A. & Maşkaraoğlu, S. (Ed.). *Abdullah Enverî anısına şehir ve kimlik* (s. 195-200). Kilis 7 Aralık Üniversitesi.
- Yalçın, S. (2025). Sekülerleşme olgusu bağlamında ailenin geleceği. *Din Sosyolojisi Araştırmaları*, 5(8), 58-73.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, N., Özer, E., & Fettahoğlu, R. (2020). Sağlık yöneticisi kavramına ilişkin bir metafor analizi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 115-124

Mevzuat Değişiklikleriyle Geleneksel Kosova Ailesinin Yabancılaşma Riski

Adnan Shala, Dr. | <https://orcid.org/0000-0002-4074-9150> | shala375@gmail.com

Institute of Hasan Tahsin
Priştine, Kosova

Öz

Son yüzyılda yaşanan büyük toplumsal değişimler geleneksel aile kavramını da etkilemiştir. Başlangıçta geniş aileden daha çekirdek bir aileye doğru yapısal bir değişim yaşandı ve şimdi planlandığı gibi mevzuat değişiklikleriyle beraber özellikle eşcinsel evliliklere izin verilmesiyle birlikte bu durumu değiştirmeye yönelik eğilimler de var. Bu mevzuat değişikliklerinden sonra Kosova'da özellikle Müslüman ailesinde de bazı değişikliklerin yaşanması bekleniyor. Yakın aile bağlarına ağırlık verilmesiyle bilinen aile yapısında bir değişiklik beklenmektedir. Değişen aile yapısının bir yansıması olarak, evli olmayan çiftlerin aynı çatı altında birlikte yaşama ilişkilerinde bir artış görülmektedir. Aynı zamanda ders kitaplarındaki değişikliklerin de ebeveynlerin ailedeki rolüne ilişkin algıyı etkilemesi beklenmektedir. Bu değişikliklerin etkisi Kosovalı ailenin ilişkilerinde ve dinamiklerinde görülecek ve Kosova'daki Arnavut ailelerin kendi toplumlarındaki aileyi görme ve deneyimleme biçiminde köklü değişiklikler getirecek. Bu değişimi ders kitaplarında da görülmeye başlandı. Tarihi ve bu toprakların geçmişini taşıyan isimler ders kitaplardan yavaş yavaş çıkarılmaya başlandı ve yerlerine bu tür özelliklerine sahip olmayan aynı zamanda manası da olmayan isimler kullanılmaya başlandı. Özel isimlerin değişmesiyle, ardından ders kitaplarında ebeveyn adının yani baba ve anne adların yerine "ebeveyn 1" ve "ebeveyn 2" şeklinde değiştirilmesi eğilimleri de görülmektedir. Bu çalışmada Kosova'da kullanılan ders kitapları ve elektronik gazeteler ele alınarak aile kavramında ne tür değişiklikler yaşandığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Geleneksel aile, Eşcinsel evlilikler, Mevzuat

Atıf Bilgisi

Shala, Adnan. (2025). Mevzuat Değişiklikleriyle Geleneksel Kosova Ailesinin Yabancılaşma Riski. *Aile Dergisi*, 3/2, 39-58.

<https://doi.org/10.70348/aile.2025.17>

Geliş Tarihi	25.09.2024
Kabul Tarihi	16.06.2025
Yayın Tarihi	30.12.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme Bu makale, 2024 yılında Gaziantep'te düzenlenen Uluslararası Aile Sempozyumu'nda sunulan "Mevzuat Değişiklikleriyle Geleneksel Kosova Ailesinin Yabancılaşma Riski." adlı tebliğın içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - İntihal.net
Etik Bildirim	dergi@isavak.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Risk of Alienation for the Traditional Kosovar Family Due to Legislative Changes

Adnan Shala, Dr. | <https://orcid.org/0000-0002-4074-9150> | shala375@gmail.com

Institute of Hasan Tahsin

Prishtine, Kosovo

Abstract

In the last century, major societal changes have also impacted the traditional concept of the family. Initially, there was a structural shift from extended to nuclear families, and now, with planned legislative changes, particularly the legalization of same-sex marriages, there are trends aimed at further altering this situation. Following these legislative changes, changes are also expected within the Muslim family in Kosovo. A change in the family structure known for emphasizing close family ties is anticipated. As a reflection of the changing family structure, there is an increase in the number of unmarried couples living under the same roof. Changes in textbooks are also expected to affect perceptions of the parental role within the family. The impact of these changes will be seen in the relationships and dynamics of the Kosovar family and will bring about profound changes in the way Albanian families in Kosovo view and experience family in their society. This change has also started to appear in textbooks. Names carrying the history and heritage of these lands are gradually being removed from textbooks, replaced by names that lack such characteristics and meaning. Along with the change in special names, trends in textbooks also include changing parent names, such as “father” and “mother,” to “parent 1” and “parent 2.” This study will attempt to identify what changes have occurred in the concept of family by examining textbooks used in Kosovo and electronic newspapers.

Keywords: Family, Traditional family, Same-sex marriages, Legislation.

Citation

Shala, Adnan (2025). The Risk of Alienation for the Traditional Kosovar Family Due to Legislative Changes. *Aile Journal*, 3/2, 39-58.

<https://doi.org/10.70348/aile.2025.17>

Date of Submission	25.09.2024
Date of Acceptance	16.06.2025
Date of Publication	30.12.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External This article is the revised and developed version of the conference presentation entitled “The Risk of Alienation for the Traditional Kosovar Family Due to Legislative Changes”, delivered at the International Family Symposium II on May 2024. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Ethical Statement	
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	dergi@isavak.org
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Aile, toplumların temel yapı taşı ve en eski kurumlarından biridir. İnsanların doğdukları anda içinde buldukları ve yaşamları boyunca etkileşim halinde oldukları ilk topluluk ailedir. Aile, sadece biyolojik bir birlik değil, aynı zamanda duygusal, sosyal ve kültürel bir birlikteliktir. Bu nedenle, aile yapısı ve işleyişi, bir toplumun kültürel ve sosyal yapısını yansıtan önemli bir göstergedir.

Kosova, tarihi ve kültürel olarak zengin bir geçmişe sahip olan bir ülkedir. Arnavut kültürü ve geleneği, Kosova'nın aile yapısını şekillendiren önemli unsurlardan biridir. Geleneksel Arnavut ailesi, genellikle ataerkil ve geniş aile yapısına sahiptir ve aile bireyleri arasında sıkı bağlar bulunmaktadır. Ancak, son yüzyılda, Kosova da dahil olmak üzere birçok ülkede, aile yapısında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Modernleşme, ekonomik değişimler ve sosyal dönüşümler, geleneksel aile yapısının zayıflamasına ve farklı aile tiplerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu çalışma, Kosova'da aile yapısının geçmişten günümüze kadar olan evrimini ve mevcut durumunu incelemektedir. Ayrıca, mevzuat ve kavram değişikliklerinin aile kavramına etkisini de ele almaktadır. Bu çalışmanın amacı, Kosova'daki aile yapısının değişimini anlamak ve bu değişimlerin topluma etkilerini değerlendirmektir.

1. Aile Nedir: Kavramsal Bir Yaklaşım

İnsanlar yalnız doğarlar ve yalnız ölürlər, ancak hayatları boyunca yalnız yaşamazlar. İnsanlar her zaman bir topluluk içinde yaşarlar. Doğdukları anda başlayarak, insanlar çevrelerindeki topluluklarla etkileşim halindedirler. İnsanlar, doğası gereği sosyal varlıklardır ve topluluklar içinde yaşamaya meyillidirler. Bu nedenle, insanların yaşamlarındaki önemli amaçlardan biri, çevrelerindeki topluluklarla ilişkiler kurmak, onları sürdürmek ve toplumları geliştirmektir. Bu süreçte, insanlar duygusal, zihinsel ve fiziksel olarak birbirlerine bağlanır ve birlikte çalışarak toplumları inşa ederler.

Aristoteles'e göre bir şeyin doğası o şeyin amacıdır. "İnsan varlıkları, doğaları gereği politik canlılardır."¹ Yani insanlar doğası gereği diğer insanlarla beraber

¹ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say yay. 2009 İstanbul s. 137

yaşamak gerekmektedir. İnsanlar toplum inşa ederken bunu aile kurarak yapmaya başlarlar bunun için bir toplumun en önemli öğelerden biri ailedir. İnsanlar toplumda ve ötekiyle nasıl irtibat kuracağı ve nasıl davranması gerektiği ailede öğrenir. Ahlaki yükümlülükleri de insan ailede öğrenir ve birçok düşünürü göre bu sadece insana mahsustur. İyi ve kötüyü, doğru ve eğriyi sezebilmek yalnızca insana mahsus bir vasıftır. Aristo'ya göre işte bu seziye sahip olan canlı varlıkların birleşmesi aile ile devleti meydana getirir. Ona göre devleti yapan ailedir. Aile insanların günlük ihtiyaçlarını karşılamak için tabiat tarafından kurulmuştur.²

Aile sözcüğü, Latince "famulus" kelimesinden gelir ve "evcil köle" anlamına gelir. "Familia" ise, tek bir efendiye bağlı olan kölelerin bütünü anlamına gelir. Başka bir anlamda ise, aile kelimesi kandaş ve kayınların topluluğunu ifade eder.³

Aile, şu şekilde de tanımlanmaktadır: İnsan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği eşler, ana-babalarla, çocuklar arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı toplumsal kurumdur⁴

Aile, tüm dinlerde önemli bir kurumdur ve özellikle semavi dinlerde önemli bir yer tutar. Yahudilik'te aile, sadece sosyal değil, aynı zamanda dini bir topluluktur. Atalar kültü, bir aile ibadeti olarak kabul edilir. Geleneksel ibadetleri koruyan ve bunları yeni nesillere aktaran ailenin lideri olan baba, Yahudi geleneğinde önemli bir role sahiptir. Eski metinlere göre, Yahudilerin ataları kurban yerleri hazırlamış ve Tanrı'ya kurban sunmuşlardır. Ayrıca, baba,

2 Mahmut Kaya, Aristoteles'in Ahlak ve Siyaset Felsefenin İslam Dünyasına Yansıması, Bu çalışma, Mahmut Kaya'nın "İslam Kaynaklı Işığında Aristoteles ve Felsefesi" adlı doktora tezinin 11. bölümünden bir kesittir. Söz konusu tez, Prof. Dr. Nihat Keklik'in Başkanlığında Prof. Dr. İsmail Tunali, Prof. Dr. Nermi Uygur, Prof. Dr. Ahmet Y. Özemre ve Prof. Dr. Nihat Çetin'den oluşan jüri önünde 21/8/1979 günü savunulmuş ve bu jüri tarafından "Pekiyi" derece ile kabul edilmiştir. S. 237

3 Güler, Deniz, and Nazmi Ulutak. "AILE KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRK TOPLUM: YAŞANTISINDA AİLE." Kurgu 11.1 (1992): 50-75. S.52

4 İsmail Kıvrım, "XVII. yüzyılda Gaziantep şehrinde ailenin oluşumu (1650-1700)." Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 22 (2007): 357-392. S. 358

aile içinde gerçekleştirilen Pesah Bayramı gibi dini kutlamalara da başkanlık etmektedir.⁵

Diğer dinlerde de durum benzerdir. Örneğin, Hıristiyanlıkta aileyi sadece sosyal veya medeni bir kurum olarak değil, tamamen dini bir kurum olarak kabul eder. Bu yaklaşım, Yahudilikteki maddeci anlayışa bir tepki olarak görülebilir. Hz. İsa'ya göre, aile fertleri arasındaki ilişki, insan ile Allah arasındaki ilişkinin bir yansımasıdır ve insanın ruhsal ve manevi gelişiminin vazgeçilmez bir parçasıdır.”⁶

İslam'da aile, Hıristiyanlık'ta olduğu gibi tamamen dini bir kurum olmasa da, aile birliğine büyük önem verilmiş ve insanların aile kurmaları teşvik edilmiştir. Çünkü aile, hem kişinin huzur bulduğu bir ortamı sağlar, hem neslin devamı için bir vesiledir, hem de kişiyi dini açıdan günah sayılan çeşitli kötülüklerden alıkoyan bir vasıta. Bu nedenle, İslam dininde aile kurmanın önemi vurgulanmış ve aile içi ilişkilerin sağlam olması teşvik edilmiştir.⁷

Tarihin hiçbir döneminde, hiçbir toplumun ailesiz olduğu bilinmemektedir. İnsanlar, ilk zamanlardan itibaren aile birimleri içinde yaşamış ve toplumların temel yapı taşını oluşturmuşlardır. Farklı kültürler ve dönemlerde çeşitli aile yapıları gözlemlenmiştir.

Sosyologlar, farklı aile tiplerini tanımlamak ve anlamak için çeşitli terimler geliştirmişlerdir. Bu terimler arasında ataerkil aile, çekirdek aile, geniş aile, tek eşli aile, eşitlikçi aile, ayrılmış aile, akraba ailesi gibi kavramlar bulunmaktadır. Her bir aile tipi, belirli bir toplumsal yapıya ve değer sistemiyle ilişkilendirilmiştir ve farklı kültürel bağlamlarda farklılık gösterebilir.

Bu kavramlar, sosyologların aile yapısını ve işleyişini anlamak için kullandıkları araçlardır ve farklı toplumlardaki aile yapılarını karşılaştırmak ve analiz etmek için önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda, bu kavramlar, aile içindeki rollerin ve ilişkilerin nasıl şekillendiğini anlamak için de kullanılmaktadır.⁸

5 MEHMET ÂKİF AYDIN, "AİLE", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/aile> (27.04.2024).

6 A.g.e.

7 A.g.e.

8 Ali Pajaziti, Familja e Shekullit Xxi: Konteksti Global, Ballkanik dhe Shqiptar. In CENTRUM, pp. 38-53. S. 39

Ataerkil aile, ailede iktidarın genellikle erkeğin elinde olduğu ve erkeğin hem refah sorumluluğunu hem de "güç" açısından söz sahibi olduğu bir yapıyı ifade eder. Çekirdek aile ise yalnızca anne, baba ve çocuklardan oluşan ve sıklıkla çekirdek veya sınırlı evlilik ailesi olarak da adlandırılan bir aile tipidir. Geniş aile ise çekirdek aileye ek olarak büyükanne, büyükbaba, teyzeler, amcalar, yeğenler gibi yakın akrabaların da yaşadığı bir yapıyı ifade eder. Bu terimler, aile yapılarını ve iç dinamiklerini anlamak için sosyologlar tarafından kullanılmaktadır. Her aile tipi, farklı sosyal ve kültürel bağlamlarda farklılık gösterebilir⁹

2. Kosova geleneksel ailenin yapısı ve krizi

Arnavut ailesinin geçmişten günümüze kadar gelen ataerkil yapısı ve geniş aile yapısı, kültürel ve tarihsel bir öneme sahiptir. Bu yapının temelinde, aile bireylerinin bir arada yaşamaları ve birbirlerine destek olmaları yatar. XXI. yüzyıla kadar, genellikle bir arazi veya evin çatısı altında birçok çekirdek ailenin bir arada yaşadığı gözlemlenmiştir. Geleneksel Arnavut ailesi, geniş taşlı evlerde, büyük bir aile birliği içinde yaşamaktadır. Bu aile yapısında, erkekler genellikle ailenin lideri konumundadır ve karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynarlar. Ancak, kadınlar da anne figürüyle önemli bir rol oynarlar ve aile içindeki dengeyi sağlarlar.

Kosova'nın nüfusunun büyük çoğunluğunun Müslüman olması, aile yapılarının şekillenmesinde İslami hassasiyetlerin etkili olduğu anlamına gelmektedir. Bu durum, ailedeki değerlerin ve normların büyük ölçüde İslami öğretilere dayandığını göstermektedir. Aynı zamanda, Arnavut kültürünün ve geleneklerinin de aile yapısını etkilediği ve şekillendirdiği söylenebilir. Bu nedenle, Arnavut ailesi, hem tarihsel hem de kültürel bir perspektiften önemli bir yapıya sahiptir.

Arnavut geleneklerine göre aile kutsaldır. Leke Dukagjini'n kanununa göre – Arnavut geleneklerin en önemli kaynaklarından biri- Aile, ortak bir bünyede yaşayan, evlilik yoluyla sayıyı artırmayı, bedeni, zihni ve duyguları onarmayı amaçlayan uzuvlardan oluşan bir birliktir.¹⁰ Geleneksel aile yapısı uzun yıllar

9 A.g.e. s. 40

10Shtjefën Gjeçov, Kanuni i Lekë Dukagjinit. Shkodër 1933.

boyunca aynı kalsada, XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişime uğramıştır.

Geleneksel aile yapısı, günümüzde birçok değişim ve dönüşümle karşı karşıya kalmaktadır. Bu değişimler, aile yapısının başkalaşmasına neden olabilir ve geleneksel ailenin yerini farklı yapılar alabilir. Özellikle modernleşme, kentleşme, teknolojik ilerlemeler, ekonomik değişimler gibi faktörler, aile yapısında değişikliklere yol açabilir.

Bu değişimler, ailenin işlevlerinde, yapısında ve iç dinamiklerinde değişikliklere neden olabilir. Geleneksel aile yapısında, genellikle bir baba, bir anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile modeli öne çıkar. Ancak, günümüzde tek ebeveynli aileler, aynı cinsiyetten çiftlerin oluşturduğu aileler gibi farklı yapılar da yaygınlaşmaktadır.

Bu değişimler, aile içi ilişkileri, ebeveynlik rollerini, aile içi sorumlulukları ve aile üyeleri arasındaki bağları etkileyebilir. Aynı zamanda, ailenin toplumdaki rolü ve işlevleri de değişebilir. Bu nedenle, geleneksel ailenin başkalaşma riski altında olduğu söylenebilir. Bu değişimler, ailenin gelecekte nasıl bir yapıya sahip olacağı konusunda belirsizliklere yol açabilir ve aile yapısının nasıl evrileceği konusunda çeşitli tartışmaları da beraberinde getirebilir.

XX. yüzyılın başından itibaren Batı Avrupa'da aile konusunda hızlı değişimler yaşanmış, bu da aile kurumunu ciddi şekilde sarsmıştır. Batı Avrupa'da aile krizleri yaşanmış ve bu krizler farklı aile tiplerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Balkanlar, genellikle Batı Avrupa'ya kıyasla daha geleneksel veya modernleşmemiş bir bölge olarak algılansa da, aile yapısında ciddi krizlerle karşı karşıyadır. Özellikle sosyalizmin çöküşü gibi sistemdeki temel değişimler, aile yapısında da derin değişimlere yol açmıştır.

XIX yüzyılda Balkanlar'da ailelerin boyutları yaklaşık 20-100 üye arasında değişebilir. Bu durum, sadece Arnavut araştırmacıların değil, dünyanın farklı ülkelerinden gelen araştırmacıların da ilgisini çekmiştir. Arnavutluk'ta İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yıkılan ve artık çoğunluğun çekirdek aile birimlerinde yaşadığı komünal sistem, Kosova'da hala etkisini sürdürmekteydi.¹¹ Kosova'da doğum oranı son zamanlarda düşerken, bu durum bölgedeki toplumsal

11 Lumnije Kadriu, Familja Transtradicionale si Rrjedhojë e Trendeve Transnacionale, IAP, Prishtinë, 2017 s. 57

yerleşimlerin büyüklüğüne katkıda bulunmaya devam etmekteydi. Miranda Vickers'a göre, yaklaşık 15 yıl veya daha uzun bir süre önce ortalama bir Kosovalı ailenin 12 çocuğu olabilirken, bugün bu sayının 8 olması daha muhtemelken, Priştine'deki eğitilmiş elit ailelerin ortalama 4 kadar az çocuğu bulunmaktadır. 12 Bu ortalama 2020'lı yıllarında 2'ye düşmüştür bu da ailenin ve toplumun gerilediğini işaret etmektedir.

Doğu Avrupa ve Balkan ülkeleri, XX. yüzyılın son on yılında ekonomik açıdan büyük değişimler yaşamıştır. Bu değişimler, doğurganlıkta azalmaya, kadınların kitlesel olarak işgücü piyasasından dışlanmasına, genel yoksullaşmaya, sigorta sisteminin çökmesine ve sonuç olarak bu ülkelerde nüfus azalmasının devam etmesine neden olmuştur. Bu durum, çocuksuz kalma eğiliminin artmasına ve aile dışındaki kesim ile aile sektörü arasındaki ayrımın daha da belirginleşmesine yol açmaktadır. Bu süreç, bölgedeki aile yapısını ve sosyal dokuyu derinden etkilemektedir.¹³ Bu kriz XXI. Yüzyılın ilk çeyreğine de devam etmektedir. Bu kriz aile içi şiddet ve boşanma vakalarında da görülmektedir.

2022 yılında Kosova'da 2,088 boşanma kaydedilmiştir. Yaş gruplarına göre boşanma oranları incelendiğinde, kadınlarda en yüksek boşanma oranı %21,6 ile 25-29 yaş grubunda iken, erkeklerde en yüksek oran %20,6 ile 30-34 yaş grubundadır. Bu veriler, idari kayıtlara dayanmaktadır ve kaynakları Kosova Nüfus Dairesi'dir.¹⁴ Kosova'nın nüfusunu göz önüne buldursak bu oran geleneksel bir aile türü için oldukça yüksektir.

Ailenin yabancılaşması, modern sosyolojik ve felsefi düşünce içinde farklı kuramsal çerçeveler aracılığıyla açıklanabilecek çok boyutlu bir olgudur. Bu kavram, yalnızca bireysel deneyimlerin değil, aynı zamanda toplumsal yapının dönüşümünün de bir göstergesidir.

Karl Marx'ın yabancılaşma teorisi, üretim süreçleri bağlamında emekçinin kendi emeğine, ürününe ve nihayetinde insanî özünü yabancılaşmasını açıklamaktadır. Marx'a göre yabancılaşma yalnızca ekonomik bir kategori değildir; aynı zamanda toplumsal ilişkilerin tümüne sirayet eden bir

12 Research Directorate, Immigration and Refugee Board, Canada, The History, Culture and Identity of Albanians in Kosovo-, Canada: Immigration and Refugee Board of Canada, 1 May 1997, <https://www.refworld.org/reference/countryrep/irbc/1997/en/94646> erişim 05.05.2024

13 Ali Pajaziti, S. 41

14 <https://ask.rks-gov.net/Releases/Details/6416>

fenomendir.¹⁵ Aile, bu bağlamda, kapitalist üretim ilişkilerinin baskısı altında, yalnızca biyolojik yeniden üretim ya da ekonomik işlevlerle tanımlanan birimlere indirgenmektedir. Bu süreç, ailenin kültürel ve manevi boyutunu ikincilleştirerek, bireylerin aile içindeki öznel deneyimlerini de yabancılaştırmaktadır.

Émile Durkheim'in anomi kavramı, toplumsal normların çözülmesi ve bireylerin yönsüzleşmesi süreciyle ilgilidir. Durkheim'a göre modernleşmenin hız kazandığı dönemlerde kolektif bilinç zayıflamakta, toplumsal dayanışma yeni biçimler almakta ve bireyler "normsuzluk" ortamında kendilerini yalnız ve köksüz hissetmektedirler.¹⁶ Kosova'daki boşanma oranlarının yükselişi, tek ebeveynli ailelerin artışı ve evlilik dışı birlikteliklerin normalleşmesi, Durkheim'in anomi kuramıyla açıklanabilecek olgular olarak değerlendirilebilir. Diğer tarafta Peter L. Berger ve Thomas Luckmann'ın toplumsal gerçekliğin inşası kuramı, aile kurumunu toplumsal olarak üretilen ve sürekli yeniden üretilen bir yapı olarak görür. Onlara göre aile rolleri, toplumsal uzlaşma ve kurumsal düzenlemeler aracılığıyla tanımlanır. Dolayısıyla ders kitaplarında "anne-baba" yerine "ebeveyn 1-2" kullanımına geçilmesi, yalnızca dilsel bir değişiklik değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliğin yeniden inşasının göstergesidir. Bu da ailenin toplumsal tanımında semantik düzeyde bir yabancılaşmaya işaret etmektedir.¹⁷

3. Mevzuat ve Kavram Değişikliklerinin Aile Kavramına Etkisi

İnsanlar genellikle kavramlar aracılığıyla düşünürler.¹⁸ Bir kavram değiştiğinde veya anlamı değiştiğinde, insanların düşünceleri zamanla etkilenir. Düşünce yapısı veya düşünme biçimi değiştiğinde, duygular da değişebilir. Bu nedenle, genellikle değişim çabalarında ilk olarak kavramsal çerçeve hedef alınır. Bu

15 Karl Marx, 1844 El Yazmaları (çev. Kenan Somer), Sol Yayınları, Ankara, 1993, s. 138-142.

16 Émile Durkheim, (2013). İntihar-Bir toplumbilim incelemesi. (Çev: Z. Z.İlkgelen), İstanbul: Pozitif Yayınları. S. 377-384

17 Peter L. Berger, & Luckmann, (2008). Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi, İstanbul: Paradigma Yayıncılık s.110-125

18 Ekin Erkan, N., Aksu Çam, Ç., & Arslan-taç, Z. (2020). Bir Bilim İnsanının Kavramlarla Yolculuğu: İlhan Tekeli ve Alternatif Bir Patika. İDEALKENT, 11(29), 260-289. <https://doi.org/10.31198/idealkent.729955>

şekilde, insanların düşüncelerinde değişiklikler normalleşir ve sonrasında değişime daha az direnç gösterilir.

Kosova'da da benzer bir süreç yaşanmaktadır. Yayınlanan makalelerde, basılan kitaplarda ve televizyon programlarında kavramsal çerçeve sürekli olarak hedef alınmaktadır. Bu, insanların düşünce ve duygularını etkilemenin etkili bir yoludur çünkü insanlar genellikle kavramlar aracılığıyla düşünüp hissederler. Bu nedenle, kavramların değişmesi veya yeniden tanımlanması, toplumda genel bir düşünce ve duygusal değişim yaratmaktadır. Mahtma Gandhi'ye atfedilen bir sözün tam da bu durumu tasvir etmekte: "Söylediklerinize dikkat edin, düşüncelere dönüşür. Düşüncelerinize dikkat edin, duygularınıza dönüşür. Duygularınıza dikkat edin, davranışlarınıza dönüşür. Davranışlarınıza dikkat edin, alışkanlıklarınıza dönüşür. Alışkanlıklarınıza dikkat edin, değerlerinize dönüşür. Değerlerinize dikkat edin, karakterinize dönüşür. Karakterinize dikkat edin, kaderinize dönüşür."¹⁹

Kavramlarla oyun, genellikle ilk okul döneminde başlar ve bazen okul öncesinde de görülebilir. Okulda kullanılan ders kitapları, kavramsal çerçeveyi şekillendirmede önemli bir rol oynar. Bu kitaplarda kullanılan isimler ve kavramlar, genellikle arkasında yatan düşünceleri yansıtır. Bazı durumlarda, yazım hataları gibi gösterilmeye çalışılsa da, aslında bu isimler ve kavramlar bilinçli bir şekilde seçilerek kavramsal değişimlere işaret etmektedirler.

Özellikle İslam ile bağlantılı olan isimlerin yerine yeni isimlerin kullanılması konusunda bir değişim gözlemlenmektedir. Kosova'nın çok kültürlü bir ülke olması gerekçesiyle, Arnavutça ders kitaplarında, abece kitaplarından itibaren yabancı isimlerin kullanılması da bu değişimin bir göstergesidir. Bu tür değişiklikler, toplumda kavramsal dönüşümlere ve farklılıklara yol açabilir. Aynı zamanda İslam ya da dini konularda da bazen isteyerek ya da istemeyerek ders kitaplarında hata bilgileri verilmektedir.

Fehmi Rexhepi ve Frashër Demaj'ın "VI. Sınıflar için Tarih"²⁰ kitabında geçen bir paragrafta, Müslümanların Mekke şehrinde bulunan Hacer-ül' Esved'e

19 Demir, T. (2018). Türk Atasözlerinin Türkiye'deki Bilimsel Etik Eksikliğindeki Yeri. Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi, -(4), 59-71. S.69

20 Demaj, F., & Rexhepi, F. (2009). Historia 6: Për klasën e gjashtë (Botimi i pestë). Prishtinë: Libri Shkollor. S.117 Ayr. bkz. Network, B. I. R. (2013). Problemet dhe të metat e teksteve shkollorë-

tapındıkları ifade edilmektedir. Bu ifade, İslam inancının temel prensiplerine aykırıdır çünkü Müslümanlar yalnızca Allah'a taparlar. Bu nedenle, söz konusu ifade büyük bir hata içermektedir ve yanlış bir anlam oluşturmaktadır. Bu kitap daha sonra gözden geçirilerek düzeltilmiş ve yeni baskılarda bu hata giderilmiştir. Bu tür hatalar, öğrencilerin bilinçaltına farklı kavramlar kazıyarak farklı kavrama ve hissetme durumları yaratmaktadırlar.

Üçüncü sınıflar için “İnsan ve Doğa” kitabında Türkler, Mısırlılar, Aşkalilerle birlikte Müslümanlar da etnik azınlık olarak sayılmaktadır.²¹ Arnavutlar, Türkler, Mısırlılar, Aşkaliler yani Sırp dışındaki bütün etnik grupları hepsi İslam dinine mensuptur. Müslüman diye bir etnik grup yoktur. Bu tür yanlış bilgiler yazım ya da sıradan hatalar ya da yanlışlar değildir. Bunun böyle olmadığı yapılan onlarca televizyon programlar, gazete yazıları göstermektedir. Aile içi şiddet vakalarının konu eden tv programlarının izlendiğinde ya da elektronik gazeteler okunduğunda bu tür vakalar geleneksel aile tiplerinde olduğunu göstermeye çalışmaktadırlar. Eğer biri geleneksel aileyi savunmaya çalışırsa geri kalmışlıkla rahatlıklar sonuçlanabilir. Bu tür geleneksel aileler batıya ait değil geride kalmış doğu aile yapısına aittir gibi çokça kullanılan ifadelerdir.

Son yüzyılda, farklı aile tipleri ortaya çıkmıştır. Bu tiplerden en ilginç olanlarından biri, tek ebeveynli ailelerdir. Diğer ilginç bir aile tipi ise eşcinsel ailelerdir. Kosova Cumhuriyeti kanunlarına göre, şimdiye kadar eşcinsel evliliklere izin verilmemiştir ve bu nedenle bu tür aile yapıları tanınmamaktadır. Eşcinsel çiftlere evlenmeye izin verilmediği ve aile olarak kabul edilmedikleri için evlat edinme hakkından da yararlanamamaktadırlar. Aile genellikle kan bağı veya evlilikle kurulur, bu nedenle bu tür aile yapıları için yeni bir tanım gerekmektedir.

Kosova'daki aile mevzuatındaki dönüşüm, yalnızca yerel bağlamda ele alınabilecek bir olgu değildir; aynı zamanda uluslararası hukukî normlar ve insan hakları belgeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Bu bağlamda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesi özel ve aile hayatına

Analizë e teksteve shkollorë të Kosovës të ciklit të Shkollës së Mesme të Ulët (klasë VI, VII, VIII dhe IX).

21 <https://www.periskopi.com/skandal-nxenesit-tane-smesojne-nga-tekstet-shkollorë-se-myslimanet-jane-minoritete-ne-kosove-foto/> erişim 20.03.2024 Ayr.bknz. Network, B. I. R. (2013). Problemet dhe të metat e teksteve shkollorë-Analizë e teksteve shkollorë të Kosovës të ciklit të Shkollës së Mesme të Ulët (klasë VI, VII, VIII dhe IX).

saygı hakkını güvence altına almakta; Kosova Anayasası'nın 37. maddesi evlenme ve aile kurma hakkını anayasal bir hak olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın 9. maddesi evlenme ve aile kurma hakkını korumakta, böylelikle aile kurumunun yalnızca ulusal hukuk düzeni içinde değil, aynı zamanda Avrupa hukuk sistemi içinde de normatif bir temele dayandığını ortaya koymaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Schalk ve Kopf / Avusturya (2010) kararı, evlilik hakkının yorumlanmasında cinsiyet temelli sınırlamaların daraltılabileceğini ve aile kavramının yeni hukukî yorumlara açık olduğunu göstermektedir.²² Nitekim daha önce evlenme hakkı yalnızca iki biyolojik cinsiyet arasındaki birliktelikle sınırlandırılmışken, günümüzde bu hakkın bu ikili (binar) çerçeveye sınırlı tutulmaması ve farklı cinsel yönelimler ile toplumsal cinsiyet kimliklerini de kapsayacak biçimde yeniden tanımlanması yönünde eğilimler ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, aile kavramındaki dönüşümün kültürel olduğu kadar hukukî düzeyde de yeniden tanımlama sürecine konu olduğu anlaşılmaktadır.

Kosova cumhuriyeti medeni kanun taslağında "Evliliğin Anlamı" alt bölümünde 138 maddesinde birinci paragrafında "Evlilik, farklı cinsiyetten iki eşin, karı koca olarak birlikte yaşamaya özgürce karar verdikleri, yasal olarak kayıtlı bir birlikteliktir" olarak ifade edilmektedir. Aynı maddenin üçüncü paragrafında ise "Aynı cinsiyetten kişiler arasında kayıtlı sivil birlikteliklere izin verilmektedir."²³ Yani eşcinsel çiftlere klasik manada evlenmeye izin verilmesi de aile olarak görülmeye ve hareket etmeye izin verilmektedir. Eşcinsel çiftler daha sonra evlat edinme haklarından yararlanacaklar. Bu da insanlar gözünde normal gibi görülmeye başlayacaktır çünkü insanların zihinlerinde bu durum aile kavramının dönüşümünü göstermektedir. Bunun hazırlığını yapmak için bazı platformlarda hatta bazen de öğrenci kayıt formlarında ebeveyn adının yani baba ve anne adların yerine "ebeveyn 1" ve "ebeveyn 2" şeklinde kullanıldıkları görülmektedir.

Kosova'da bu tür değişimlerin ve eşcinsel evliliklerin en büyük savunucuları, evlilik ve aile konusunda hassasiyet göstermeyen kesimlerdir. Bu konunun tamamen insan hakları çerçevesinde olup olmadığı tartışmaya açıktır. Bu tür

22 U. R. Çakmak, (2017). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Evlenme Hakkı. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 25(2), 163-184.

23 <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/5582524D-4557-43D6-A814-D541D7E8E037.pdf>

değişimlerin ana amacı, ailenin toplumdaki etkisini eski gücünden mahrum bırakmaktır.

4. Yöntem

Bu çalışmada kullanılan materyaller üç temel kaynaktan oluşmaktadır: ders kitapları, elektronik medya içerikleri ve istatistiksel veriler. Ders kitapları, özellikle ilkökul ve ortaokul seviyesinde kullanılan materyallerden seçilmiştir; çünkü bu metinler kavramsal dönüşümün en erken yansıdığı alanlardır. Medya içerikleri (elektronik gazeteler, televizyon programları) toplumdaki söylemsel çerçeveyi anlamak amacıyla dâhil edilmiştir. Ayrıca, Kosova İstatistik Ajansı'nın verileri aile yapısındaki güncel sosyodemografik dönüşümleri tespit etmek için kullanılmıştır.

Analiz yöntemi olarak içerik analizi ve söylem çözümlemesi tercih edilmiştir. İçerik analizi, ders kitapları ve medya metinlerinde aile kavramına dair kullanılan terim ve imgelerin nasıl değiştiğini belirlemeye yöneliktir. Söylem çözümlemesi ise bu içeriklerdeki dilsel tercihler ve ideolojik vurguların hangi toplumsal ve hukukî bağlamlarda üretildiğini incelemektedir. Çalışma, bu söylemlerin aile yapısındaki dönüşümü nasıl meşrulaştırıyor ve toplumsal algıyı hangi yönde biçimlendiriyor olabileceğini göstermeye çalışır; ancak kesin bir yargıya varabilmek için daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır.

5. Bulgular

Bu çalışmada elde edilen bulgular, geleneksel Kosova ailesinin günümüzde karşı karşıya kaldığı yapısal, kültürel ve kavramsal dönüşümleri ortaya koymaktadır:

5.1. Yapısal Değişim ve Çekirdek Aileye Geçiş

Kosova'da ataerkil ve geniş aile yapısından çekirdek aileye doğru belirgin bir dönüşüm gözlenmektedir. Doğurganlık oranlarının düşmesi, boşanma oranlarının artması ve kentleşmenin hızlanması bu süreci desteklemektedir. Kosova İstatistik Ajansı verilerine göre 2022 yılında 2.088 boşanma kaydedilmiştir. Bu rakam, önceki dönemlerle karşılaştırıldığında aile yapısındaki çözülmeyi sayısal olarak ortaya koymaktadır.

5.2. Yeni Aile Tiplerinin Ortaya Çıkışı

Tek ebeveynli ailelerin ve evlilik dışı birlikteliklerin sayısında artış kaydedilmiştir. Ayrıca, eşcinsel çiftlerin yasal tanınmasına yönelik girişimler, aile kavramının çeşitlendiğini göstermektedir. Medeni Kanun taslağında aynı cinsiyetten bireyler için kayıtlı birlikteliklere izin verilmesi, Kosova’da aile kurumunun hukukî tanımında önemli bir yenilik olarak dikkat çekmektedir.

5.3. Ders Kitaplarında Kavramsal Değişim

Eğitim materyallerinde ebeveyn adlarının “anne-baba” yerine “ebeveyn 1” ve “ebeveyn 2” şeklinde kullanılmaya başlandığı görülmüştür. Ayrıca tarihsel ve kültürel kimliği yansıtan Arnavut isimlerinin yavaş yavaş çıkarıldığı ve yerlerine kültürel anlam taşımayan isimlerin konulduğu tespit edilmiştir. Bu değişiklikler, ders kitaplarının aile ve kimlik algısını dönüştürdüğünü göstermektedir.

5.4. Yanlış veya Yönlendirici İçerikler

Bazı ders kitaplarında aile ve dinî kimlik bağlamında hatalı ve yönlendirici ifadeler yer almaktadır. Örneğin, ebeveyn adlarının “anne” ve “baba” yerine “ebeveyn 1” ve “ebeveyn 2” şeklinde verilmesi, geleneksel aile dilinde bir değişim olarak tespit edilmiştir. Aynı zamanda, ilkokul ders kitaplarında Müslümanlar, Türkler ve diğer gruplarla birlikte “azınlık” kategorisi içinde sayılmıştır. Bunun yanı sıra, Müslümanların Mekke’de Hacerü’l-Esved’e taptıkları yönündeki yanlış bilgi, öğrencilerin dinî kavramları hatalı şekilde içselleştirmelerine neden olabilecek niteliktedir. Bu tür içerikler, aile değerleri, toplumsal kimlik ve dinî aidiyet konusunda çocuklarda yanlış algıların oluşmasına yol açabilecek riskler taşımaktadır.

6. Tartışma

Bu çalışmada elde edilen bulgular, Kosova’daki geleneksel aile yapısının hem içsel dinamikler hem de dışsal faktörler aracılığıyla dönüşüm geçirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bölümde bulgular, ilgili teorik çerçeveler ve literatür bağlamında tartışılmaktadır.

6.1. Geleneksel Ailenin Dönüşümünde Modernleşmenin Rolü

Çekirdek aile modeline geçiş, modernleşme, kentleşme ve ekonomik dönüşümlerle doğrudan ilişkilidir. Marx'ın yabancılaşma teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, ailenin kültürel ve manevi boyutlarının geri plana itilerek yalnızca biyolojik yeniden üretim ve ekonomik işlevlere indirgenmesi dikkat çekmektedir. Bu süreç, bireylerin aile içindeki öznel deneyimlerinin zayıflamasına ve ailenin anlam kaybına uğramasına yol açmaktadır. Kosova bağlamında bu durum, modernleşme ile geleneksel yapılar arasındaki çatışmayı açık biçimde ortaya koymaktadır.

6.2. Kavramsal Yeniden İnşa ve Ailenin Semantik Yabancılaşması

Ders kitaplarında “anne-baba” yerine “ebeveyn 1” ve “ebeveyn 2” kullanımına geçilmesi, Berger ve Luckmann'ın toplumsal gerçekliğin inşası kuramı ile açıklanabilir. Kavramların dönüşümü, yalnızca dilsel bir değişiklik değil; toplumun aileyi tanımlama ve deneyimleme biçiminde köklü bir yeniden yapılanmayı temsil etmektedir. Bu semantik kayma, kültürel hafızanın zayıflaması ve aile kavramının toplumsal bağlamdan koparak köksüzleşmesi riskini beraberinde getirmektedir.

6.3. Kültürel Kimlik ve Dini Algının Erozyonu

Ders kitaplarında tarihsel Arnavut isimlerinin çıkarılması ve İslam'a ilişkin yanlış bilgilerin verilmesi, aileyi besleyen kültürel ve dinî bağların erozyonuna yol açmaktadır. Bu durum yalnızca pedagojik bir sorun olarak değil, aynı zamanda toplumsal kimliğin yeniden kurgulanması süreci olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda aile, kültürel aidiyetin taşıyıcısı olma özelliğini yitirerek toplumsal bellekte yabancılaşmanın mekânına dönüşmektedir.

6.4. Uluslararası Hukuk ve Yerel Bağlam Arasındaki Gerilim

Kosova Medeni Kanun taslağında eşcinsel birlikteliklere ilişkin düzenlemeler, uluslararası normlarla uyumlu görünmekte; ancak yerel toplumsal değerlerle çatışmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, aile kavramını kapsayıcı biçimde yorumlama eğilimindedir. Buna karşılık, Kosova gibi kültürel ve dinî hassasiyetlerin güçlü olduğu toplumlarda bu tür düzenlemeler toplumsal direnç ve yabancılaşma süreçlerini tetikleyebilmektedir.

Dolayısıyla aile kavramı, hukukî ve kültürel düzeyde tartışmalı bir zeminde konumlanmaktadır.

Sonuç

Arnavut kültüründe önemli bir yere sahip olan geleneksel aile yapısı, genellikle ataerkil ve geniş aile yapısına dayanmaktadır. Ancak, XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, modernleşme, ekonomik değişimler ve sosyal dönüşümler gibi faktörler, aile yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu değişimler, geleneksel aile yapısının zayıflamasına ve çeşitli yeni aile tiplerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Özellikle, tek ebeveynli aileler ve eşcinsel aileler gibi yeni aile yapıları, Kosova'da da görülmeye başlamıştır. Ancak, bu aile yapıları genellikle toplumda kabul görmemekte ve yasal olarak tanınmamaktadır. Bu durum, aile kavramının ve yapısının değiştiği ve çeşitlendiği bir döneme işaret etmektedir.

Diğer değişikliklerin yanında mevzuat ve kavram değişikliklerinin aile kavramına etkisi de önemlidir. Özellikle, eğitim materyallerinde ve medeni kanunlarda yapılan değişiklikler, aile kavramının ve yapısının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu değişiklikler, genellikle toplumun değerlerini ve normlarını yansıtmaktadır ve insanların düşünce yapısını etkilemektedir.

Sonuç olarak, Kosova'da aile yapısının geleneksel yapısının değiştiği ve çeşitlendiği görülmektedir. Bu değişimler, aile kavramının ve yapısının toplumsal, kültürel ve yasal açıdan yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, aile konusundaki tartışmaların ve çalışmaların devam etmesi önemlidir. Bu yüzyılın düşünür ve aydınlarının öncelikli meselesi ailenin korunması olmalıdır.

7. Kaynakça | References

- Aydın, M. Â. (1991). Aile. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/aile>
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası: Bir bilgi sosyolojisi incelemesi* (V. S. Öğütte, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- BIRN Network. (2013). Problemet dhe të metat e teksteve shkollore: Analizë e teksteve të Kosovës të ciklit të Shkollës së Mesme të Ulët (klasët VI–IX). Prishtinë: BIRN.
- Cevizci, A. (2009). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Çakmak, U. R. (2017). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde evlenme hakkı. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(2), 163–184.
- Demaj, F., & Rexhepi, F. (2009). *Historia 6: Për klasën e gjashtë* (Botimi i pestë). Prishtinë: Libri Shkollor.
- Demir, T. (2018). Türk atasözlerinin Türkiye'deki bilimsel etik eksikliğindeki yeri. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, 4, 59–71.
- Durkheim, É. (2013). *İntihar: Bir toplumbilim incelemesi* (Çev: Z. İlkegelen.). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Erkan, N. E., Aksu Çam, Ç., & Arslan-Taç, Z. (2020). Bir bilim insanının kavramlarla yolculuğu: İlhan Tekeli ve alternatif bir patika. *İDEALKENT*, 11(29), 260–289. <https://doi.org/10.31198/idealkent.729955>
- Gjeçov, S. (1933). *Kanuni i Lekë Dukaqjinit*. Shkodër.
- Güler, D., & Ulutak, N. (1992). Aile kavramının tarihsel gelişimi ve Türk toplum yaşantısında aile. *Kurgu*, 11(1), 50–75.
- Immigration and Refugee Board of Canada. (1997, May 1). The history, culture and identity of Albanians in Kosovo. Canada: IRB. <https://www.refworld.org/reference/countryrep/irbc/1997/en/94646> (Erişim: 05.05.2024)
- Kadriu, L. (2017). *Familja transtradicionale si rrjedhojë e trendeve transnacionale*. Prishtinë: Instituti Albanologjik.

- Kaya, M. (1979). *Aristoteles'in ahlak ve siyaset felsefesinin İslam dünyasına yansımaları*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Marx, K. (1993). *1844 el yazmaları* (K. Somer, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Pajaziti, A. (2010). Familja e shekullit XXI: Konteksti global, ballkanik dhe shqiptar. *Centrum*, 38–53.
- Kıvrım, İ. (2007). XVII. yüzyılda Gaziantep şehrinde ailenin oluşumu (1650–1700). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 357–392.
- Kosova Mevzuat Portalı (t.y.). Medeni Kanun tasarısı. <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/5582524D-4557-43D6-A814-D541D7E8E037.pdf>

Aile Kurumuna Psikolojik ve Manevi Bir Bakış: Evli Bireylerde Duygusal Zekâ, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi

Sümeyye Peşkir | <https://orcid.org/0009-0004-4892-4058> | sumeyyəpeskir75@gmail.com

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı,

Bolu-Türkiye

Öz

Aile kurumu, bireylerin psikolojik ve manevi gelişiminde temel bir yapı taşıdır. Bu çalışmada evli bireylerde duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, duygusal zekânın evlilik doyumuna etkisini, dindarlığın bu ilişki üzerindeki aracılık rolünü psikolojik ve manevi boyutlarıyla ortaya koymaktır. Nicel araştırma yöntemiyle yürütülen bu çalışmada, Bolu'dan farklı sosyo-demografik özelliklere sahip 685 evli bireyden veri toplanmıştır. Veriler, geçerli ve güvenilir ölçme araçlarıyla değerlendirilmiş ve SPSS istatistik programında analiz edilmiştir. Bulgular, yüksek duygusal zekâyâ sahip bireylerin evliliklerinden daha fazla doyum sağladığını, dindarlığın ise bu ilişkiyi olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Sonuçlar, evliliklerin sürdürülebilirliği ve kalitesinin artırılması açısından psikolojik ve manevi boyutların birlikte ele alınmasının önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Duygusal Zekâ, Evlilik Doyumu, Evli Birey, Dindarlık

Atıf Bilgisi

Peşkir, Sümeyye. (2025). Aile Kurumuna Psikolojik ve Manevi Bir Bakış: Evli Bireylerde Duygusal Zekâ, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi. *Aile Dergisi*, 3/2, 59-83.

<https://doi.org/10.70348/aile.2025.18>

Geliş Tarihi	14.07.2025
Kabul Tarihi	25.09.2025
Yayın Tarihi	30.12.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme Bu çalışma, Prof. Dr. Öznur Özdoğan danışmanlığında 2024 yılında tamamlanan “Evli Bireylerde Duygusal Zekâ, Evlilik Doyumu ve Dindarlık İlişkisi” başlıklı yüksek lisans tez çalışması esas alınarak hazırlanmıştır (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2024). Bu makale, Mayıs 2025’te düzenlenen 3. Uluslararası Aile Sempozyumu’nda sunulan “Mevzuat Değişiklikleriyle Geleneksel Kosova Ailesinin Yabancılaşma Riski” başlıklı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek hazırlanmıştır.
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - İntihal.net
Etik Bildirim	dergi@isavak.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

A Psychological and Spiritual Perspective on the Family Institution: The Relationship Between Emotional Intelligence, Religiosity, and Marital Satisfaction Among Married Individuals

Sümeyye Peşkir | <https://orcid.org/0009-0004-4892-4058> | sumeyyepeskir75@gmail.com

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı,

Bolu-Türkiye

Abstract

The family institution is a fundamental pillar in the psychological and spiritual development of individuals. This study examines the relationships between emotional intelligence, religiosity, and marital satisfaction among married individuals. The primary aim of the research is to reveal the impact of emotional intelligence on marital satisfaction and the mediating role of religiosity in this relationship from both psychological and spiritual perspectives. Conducted using a quantitative research method, data were collected from **685 married individuals** with diverse socio-demographic characteristics in Bolu. The data were evaluated with valid and reliable measurement tools and analyzed using the SPSS statistical program. Findings indicated that individuals with higher emotional intelligence reported greater marital satisfaction, and religiosity positively influenced this relationship. The results highlight the importance of addressing both psychological and spiritual dimensions to enhance the sustainability and quality of marriages.

Keywords: Emotional Intelligence, Marital Satisfaction, Married Individual, Religiosity, Psychology of Religion.

Citation

Peşkir, Sümeyye (2025). A Psychological and Spiritual Perspective on the Family Institution: The Relationship Between Emotional Intelligence, Religiosity, and Marital Satisfaction Among Married Individuals. *Aile Journal*, 3/2, 59-83.

<https://doi.org/10.70348/aile.2025.18>

Date of Submission	14.07.2025
Date of Acceptance	25.09.2025
Date of Publication	30.12.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	This article is extracted from my master's thesis entitled "The Relationship Between Emotional Intelligence, Marital Satisfaction, and Religiosity Among Married Individuals," (Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu/Türkiye, 2024). This article is the revised and developed version of the conference presentation entitled "The Risk of Alienation for the Traditional Kosovar Family Due to Legislative Changes", delivered at the 3rd International Family Symposium in May 2025. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	dergi@isavak.org
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Aile, bireylerin sosyal ve psikolojik gelişiminde temel bir rol oynayan en eski ve en önemli toplumsal kurumdur. Toplum düzeninin korunması ve kültürün aktarımında merkezi bir rol üstlenen aile, aynı zamanda bireylerin duygusal, psikolojik ve manevi ihtiyaçlarının karşılandığı ilk sosyal ortam olarak kabul edilmektedir (Güngör, 2009). Evli bireylerin aile kurumunda yaşadıkları deneyimler, onların yaşam doyumu, psikolojik uyumları ve sosyal işlevsellikleri üzerinde belirleyici etkiler yapmaktadır. Bu bağlamda evlilik doyumu, çiftlerin ilişkilerinden elde ettikleri tatmin düzeyini gösterir ve aile içi bağların kalitesini anlamada temel bir referans olarak değerlendirilmektedir. (Karney & Bradbury, 1995).

Son yıllarda psikoloji ve din bilimlerinin kesişim alanında yapılan araştırmalar, bireylerin manevi inançları ile psikolojik durumları arasında anlamlı bağların bulunduğunu göstermektedir. Dindarlık, yalnızca bireyin dini pratikleri değil, aynı zamanda manevi değerleri ve yaşam anlamını şekillendiren bir olgu olarak ele alınmaktadır (Erkan, 2014; Erkol, 2016). Din psikolojisi perspektifinden bakıldığında, dindarlık evlilik ve aile yaşamında önemli bir koruyucu ve destekleyici unsur olarak işlev görmektedir, çiftlerin stresle başa çıkma kapasitelerini artırmakta ve evlilikten alınan memnuniyet düzeyinin artmasına katkı sağlayabilmektedir. (Lambert & Dollahite, 2006).

Bununla birlikte, evlilik ilişkilerinde sadece manevi boyut değil, bireylerin duygusal yetkinlikleri de kritik bir rol oynamaktadır. Duygusal zekâ kavramı, hem bireysel hem de başkalarına ait duyguları tanımlama, değerlendirme ve uyumlu biçimde yönlendirme kapasitesini konu alan; özellikle yakın ilişkilerde empati, çatışma çözme ve iletişim süreçlerinin sağlıklı işleminde temel bir belirleyici olarak kabul edilmektedir (Goleman, 1995; Mayer & Salovey, 1997). Evli bireylerin duygusal zekâ düzeyleri, evlilik doyumlarıyla güçlü bir ilişki içerisindedir; yüksek duygusal zekâyâ sahip bireylerin evliliklerinde daha yüksek memnuniyet ve uyum gözlemlenmektedir (Malouff vd., 2014; Günal, 2021).

Bu bağlamda, aile kurumuna psikolojik ve manevi bir bakış açısıyla yaklaşmak, evli bireylerin yaşam kalitelerini bütüncül olarak anlamak için önem taşımaktadır. Duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu arasındaki etkileşim, bireylerin aile içi yaşamlarında hem bireysel hem de sosyal işlevselliklerini

artırabilir. Ancak, Türkiye özelinde evli bireylerde bu üç değişkenin ilişkisini bütüncül olarak ele alan ve din psikolojisi perspektifinden değerlendiren araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bu nedenle, evli bireylerde duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi psikolojik ve manevi yönleriyle araştırmak, akademik bilgi birikimine ve toplumsal anlayışa anlamlı katkılar sunmaktadır.

Bu çalışma, evli bireylerde duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu arasındaki ilişkileri analiz ederek, bu değişkenlerin evlilik yaşamına olan etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Özellikle duygusal zekâ düzeylerinin evlilik doyumunu ve dindarlık tutumlarını nasıl etkilediği, aynı zamanda dindarlığın evlilik doyumu üzerindeki aracılık rolü araştırmanın temel soruları arasındadır. Çalışmanın sonuçları, aile terapisi, psikolojik danışmanlık ve din psikolojisi alanlarında uygulamalara rehberlik edecek bulgular sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu çalışma evlilik yaşamında psikolojik ve manevi unsurların bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğine işaret ederek, Türkiye’de aile kurumunun güçlendirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkı sunabilir.

Özetle, evli bireylerin duygusal zekâları, dindarlıkları ve evlilik doyumları arasındaki ilişkilerin belirlenmesi, aile kurumunun sağlıklı işleyişi ve bireylerin ruhsal uyumu açısından kritik bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada bu üç kavramın etkileşimi çok boyutlu ve disiplinler arası bir perspektifle ele alınacak, bireyin hem psikolojik hem de manevi gelişim süreçlerine ışık tutulacaktır.

1. Kuramsal Çerçeve

1.1. Aile Kurumu ve Evlilik Doyumu

Aile, bireylerin sosyal, duygusal ve psikolojik gelişimlerinin şekillendiği temel toplumsal yapılardan biri olarak kabul edilmektedir. Toplumsal normların ve değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması, bireylerin sosyal uyumunun desteklenmesi, duygusal güvenliğin sağlanması ve karşılıklı aidiyet duygusunun geliştirilmesi aile kurumunun başlıca işlevleri arasında yer almaktadır (Samuel, 2012). Bu yönüyle aile, yalnızca biyolojik bir birliktelik değil; bireyin psikolojik bütünlüğünü ve toplumsal kimliğini destekleyen işlevsel bir sistem olarak değerlendirilmektedir.

Aile kurumunun merkezinde yer alan evlilik, eşlerin karşılıklı sorumluluk, bağlılık ve duygusal paylaşım temelinde kurdukları uzun süreli bir ilişki biçimidir. Bu ilişkide eşlerin evlilikten duydukları genel memnuniyet, evlilik doyumu kavramı ile ifade edilmektedir. Evlilik doyumu, aile içi dengenin korunmasında ve evlilik ilişkisinin sürekliliğinde belirleyici bir rol oynamakta; evlilik ilişkisinin işlevselliğini doğrudan etkilemektedir (Karney & Bradbury, 1995). Literatürde evlilik doyumu; eşler arası iletişim kalitesi, problem çözme becerileri, duygusal bağlılık, karşılıklı destek ve beklentilerin karşılanma düzeyi gibi çok boyutlu unsurlar çerçevesinde ele alınmaktadır (Ketenci, 2023).

Kuramsal açıdan bakıldığında evlilik doyumu, eşlerin evlilik ilişkisini ne ölçüde tatmin edici, anlamlı ve işlevsel olarak algıladıklarını yansıtan öznel bir değerlendirme sürecidir. Sosyal değişim kuramı, evlilik doyumunu bireylerin evlilikten elde ettikleri ödüller ile katlandıkları maliyetlerin karşılaştırılması üzerinden açıklamakta; bireylerin algıladıkları kazançların maliyetlerden fazla olması durumunda evlilik doyumunun arttığını ileri sürmektedir. Buna karşılık bağlanma kuramı, bireylerin erken dönem bağlanma deneyimlerinin yetişkinlikte kurulan evlilik ilişkilerini ve bu ilişkilerden duyulan doyum düzeyini etkilediğini vurgulamaktadır (Karney & Bradbury, 1995; Solmuş, 2011). Bu bağlamda evlilik doyumu, yalnızca mevcut evlilik koşullarının değil, bireyin psikolojik geçmişinin, bağlanma örüntülerinin ve kişilik özelliklerinin de bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Ampirik araştırmalar, evlilik doyumunun bireylerin ruh sağlığı, yaşam doyumu ve genel psikolojik iyilik düzeyleriyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Yüksek evlilik doyumuna sahip bireylerin stresle başa çıkma becerilerinin daha gelişmiş olduğu, psikolojik dayanıklılıklarının arttığı ve yaşamdan aldıkları doyumun daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Buna karşılık, evlilik doyumunun düşük olması; eşler arası çatışmaların artmasına, duygusal uzaklaşmaya ve kronik stres düzeyinin yükselmesine yol açabilmektedir (Tezer, 1996; Yıldız & Baytemir, 2016).

Evlilikte doyum düzeyinin yüksek olması, yalnızca bireysel psikolojik sağlık açısından değil, aynı zamanda aile içi uyumun ve işlevselliğin sürdürülmesi açısından da olumlu sonuçlar doğurmaktadır (Polatoğlu, 2022). Evlilik doyumсуuzluğu ise aile bütünlüğünü zedeleyerek evlilik ilişkisinin

sürekliğini tehdit edebilmekte ve aile sisteminde çeşitli işlevsel bozulmalara neden olabilmektedir (Tezer, 1996). Bu nedenle evlilik doyumunu etkileyen psikolojik ve manevi unsurların birlikte ele alınması, aile kurumunun sağlıklı ve sürdürülebilir biçimde işleyebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

1.2. Duygusal Zekâ Kavramı ve Evli Bireylerdeki Önemi

Duygusal zekâ, bireyin kendi duygularını algılama, anlama ve düzenleme becerilerinin yanı sıra, başkalarının duygularını doğru biçimde değerlendirebilme ve bu bilgiyi sosyal etkileşimlerde işlevsel biçimde kullanabilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Mayer & Salovey, 1997). Bu yönüyle duygusal zekâ, bireyin yalnızca içsel duygusal süreçlerine değil, aynı zamanda kişilerarası ilişkilerdeki uyum ve etkililiğine de işaret eden çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmaktadır.

Goleman (1995) tarafından kavramın geniş kitlelerce tanınmasının ardından, duygusal zekânın bilişsel zekâdan bağımsız ancak onunla etkileşim hâlinde olan bir yetkinlik alanı olduğu vurgulanmıştır. Duygusal zekâ; duygusal farkındalık, empati, duygu düzenleme, öfke kontrolü ve sosyal beceriler gibi temel bileşenlerden oluşmakta ve bireyin kişilerarası ilişkilerdeki başarısında belirleyici bir rol üstlenmektedir (Schultz vd., 2005). Bu bağlamda duygusal zekâ, bireylerin sosyal uyumunu ve ilişki kalitesini artıran önemli bir psikolojik kaynak olarak değerlendirilmektedir.

Evlilik ilişkileri, yoğun ve süreklilik arz eden duygusal etkileşimlerin yaşandığı bir bağlam olduğundan, duygusal zekâ evli bireyler açısından özel bir önem taşımaktadır. Evlilikte karşılaşılan sorunlar, beklentiler ve çatışmalar, büyük ölçüde duyguların ifade edilme ve yönetilme biçimiyle ilişkilidir. Bu nedenle duygusal zekâ düzeyi yüksek olan bireylerin, evlilik ilişkilerinde daha etkili iletişim kurabildikleri, çatışmaları yapıcı biçimde ele alabildikleri ve eşleriyle daha sağlıklı bir etkileşim geliştirdikleri belirtilmektedir (Malouff vd., 2014).

Araştırmalar, duygusal zekâsı gelişmiş bireylerin eşlerinin duygusal ihtiyaçlarını daha doğru algılayabildiklerini, empatik tutumlar sergilediklerini ve sorun çözme süreçlerinde daha esnek stratejiler kullandıklarını göstermektedir. Bu durum, evlilik ilişkisinde karşılıklı anlayışın ve duygusal yakınlığın artmasına katkı sağlamakta ve dolayısıyla

evlilik doyumunu olumlu yönde etkilemektedir (İşmen, 2001; Somuncuoğlu, 2005). Türkiye örneğinde gerçekleştirilen çalışmalar da duygusal zekâ ile evlilik doyumunu arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunduğunu ortaya koyarak bu bulguları desteklemektedir (İşmen, 2004; Günel, 2021).

Duygusal zekâ, bireyin duygusal düzenleme becerileri üzerinden diğer psikososyal değişkenlerle de ilişkili bir yapı sergilemektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar, duygusal zekâ ile dindarlık arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Dindar bireylerin, sahip oldukları değerler ve anlam çerçevesi sayesinde duygularını daha kontrollü ve bilinçli biçimde yönetebildikleri, empatik yaklaşımlar sergilemeye daha yatkın oldukları belirtilmektedir (Karslı, 2011; Yakut, 2022). Bu durum, manevi yönelimin bireyin duygu düzenleme süreçlerini destekleyen bir unsur olabileceğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak, duygusal zekâ evli bireylerin evlilik ilişkilerinin niteliğini belirleyen temel psikolojik değişkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Hem evlilik doyumunu doğrudan etkilemesi hem de dindarlık gibi manevi değişkenlerle etkileşim içinde olması, duygusal zekânın evlilik ilişkilerinin anlaşılmasında bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

1.3. Dindarlık ve Din Psikolojisi Perspektifi

Dindarlık, bireyin dinî inançlarını benimseme düzeyi, bu inançlara yönelik tutumları ve dinî pratikleri günlük yaşamına ne ölçüde yansıttığıyla ilişkili, çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda dindarlık, yalnızca ibadet davranışlarıyla sınırlı olmayan; bireyin değer sistemini, yaşamı anlamlandırma biçimini ve davranış örüntülerini etkileyen bütüncül bir yönelimdir (Harlak & Eskin, 2018). Din psikolojisi ise bireylerin dinî inanç, tutum ve deneyimlerini; bu unsurların bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarını bilimsel yöntemlerle inceleyen bir disiplin olarak gelişmiştir (Köse & Ayten, 2012).

Din psikolojisi literatürü, dindarlığın bireyin yaşamında anlam arayışını destekleyen, stresle başa çıkma süreçlerini kolaylaştıran ve psikolojik dayanıklılığı artıran önemli bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır (İvtzan vd., 2011). Yapıcı'ya göre din, bireyin hayatındaki belirsizlikler ve kriz durumları karşısında anlamlandırıcı bir çerçeve sunmakta; bireyin

varoluşsal sorularına cevap arayışında psikolojik bir denge unsuru olarak işlev görmektedir (Yapıcı, 2018). Bu yönüyle dindarlık, bireysel uyum süreçlerinde koruyucu ve düzenleyici bir rol üstlenmektedir.

Evlilik bağlamında dindarlık, evlilik ilişkisinin sürekliliğini ve niteliğini etkileyen önemli bir değişken olarak değerlendirilmektedir. Dinî değerlerin evlilik ilişkilerinde sabır, fedakârlık, sorumluluk ve affedicilik gibi tutumları teşvik ettiği; bu tutumların ise eşler arası çatışmaların yönetilmesinde ve evlilik bağının korunmasında destekleyici bir rol oynadığı ifade edilmektedir (Lambert & Dollahite, 2006). Yapıcı, dinin evlilik ilişkilerinde yalnızca normatif bir çerçeve sunmakla kalmadığını; aynı zamanda eşler arasında ortak bir anlam dünyası oluşturarak evlilik doyumunu güçlendirdiğini vurgulamaktadır (Yapıcı, 2018).

Literatürde, dinî inanç ve pratiklerin evlilik çatışmalarını önlemede, çatışma süreçlerini düzenlemede ve evlilik doyumunu artırmada etkili olduğunu gösteren çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Mahoney vd., 2003; Yapıcı, 2018). Ortak dinî değerlerin paylaşılması, eşler arasında karşılıklı anlayışı ve bağlılığı artırarak evlilik ilişkisinin daha dayanıklı hâle gelmesine katkı sağlayabilmektedir.

Din psikolojisi alanındaki çalışmalar, dindarlığın bireyin manevi gelişimini desteklediğini, psikolojik uyumu artırdığını ve evlilik yaşamına olumlu katkılar sunduğunu ortaya koymaktadır (Hökelekli, 2010; Necati & Aydın, 2021). Bununla birlikte, Yapıcı'nın da vurguladığı üzere, dindarlığın evlilik doyumunu üzerindeki etkisi bireyler arasında farklılık gösterebilmektedir. Dindarlığın içselleştirilme düzeyi, yaşantıya aktarılma biçimi ve bireyin dinî tutumlarının niteliği, evlilik ilişkisine yansıyan etkilerin yönünü ve gücünü belirlemektedir (Yapıcı, 2018; Sönmez, 2016).

Bu bağlamda dindarlık, evli bireylerin evlilik ilişkilerini anlamlandırma biçimlerini etkileyen, psikolojik dayanıklılığı destekleyen ve evlilik doyumunu artırma potansiyeline sahip önemli bir manevi kaynak olarak değerlendirilmektedir. Din psikolojisi perspektifinden ele alındığında, özellikle Yapıcı'nın vurguladığı anlam, değer ve içselleştirme boyutları, dindarlığın evlilik ilişkilerindeki işlevini daha kapsamlı biçimde açıklamaya olanak sağlamaktadır.

1.4. Duygusal Zekâ, Dindarlık ve Evlilik Doyumunu Arasındaki İlişki

Evli bireylerde hem duygusal zekâ hem de dindarlığın, evlilikten alınan doyum üzerinde etkili olduğuna dair güçlü bulgular mevcuttur. Duygusal zekâ, eşlerin evlilik sürecinde yaşadıkları duygusal dalgalanmaları yönetmelerine katkı sağlarken; dindarlık, manevi bir dayanak oluşturarak bireylerin karşılaştıkları zorluklarla daha kolay başa çıkmalarına imkân tanımaktadır. (Güngör, 2007; Lambert & Dollahite, 2006).

Literatürde, evli bireylerin evlilikten aldıkları doyum üzerinde hem duygusal zekânın hem de dindarlığın belirleyici rol oynadığına işaret eden güçlü bulgular bulunmaktadır. Duygusal zekâ, bireylerin kendi duygularını tanıma, düzenleme ve başkalarının duygularını anlama becerileri aracılığıyla evlilik ilişkilerinde ortaya çıkan çatışma ve stresle daha işlevsel biçimde başa çıkmalarına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda duygusal zekâ, eşler arası iletişimin niteliğini artıran ve ilişki doyumunu destekleyen önemli bir psikolojik kaynak olarak değerlendirilmektedir (Goleman, 1995; Malouff vd., 2014).

Öte yandan dindarlık, bireylere evlilik yaşamında karşılaşılan güçlükler karşısında anlam, sabır ve manevi destek sunan bir çerçeve sağlamaktadır. Dinî inançlar ve değerler, evlilik ilişkilerinde fedakârlık, bağışlayıcılık ve sorumluluk bilincini güçlendirerek çiftlerin evliliklerini sürdürme motivasyonlarını artırabilmektedir (Güngör, 2007; Lambert & Dollahite, 2006). Din psikolojisi perspektifinden bakıldığında, dindarlığın bireyin stresle başa çıkma biçimlerini ve duygusal düzenleme süreçlerini olumlu yönde etkilediği, bunun da evlilik doyumuna dolaylı katkı sağladığı görülmektedir.

Son dönem araştırmalar, dindarlığın evlilik doyumunu üzerindeki etkisinin doğrudan olduğu kadar dolaylı mekanizmalar yoluyla da gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle bazı çalışmalar, dindarlığın duygusal zekâ ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ve bu ilişkinin evlilik doyumunu artırıcı bir işlev gördüğünü göstermektedir (Yakut, 2022). Bu çerçevede, dindar bireylerin sahip oldukları manevi değerler sayesinde duygularını daha etkin biçimde düzenleyebildikleri ve eşlerinin duygusal ihtiyaçlarına daha duyarlı yaklaşabildikleri ileri sürülmektedir.

Duygusal zekâ ve dindarlık, evlilik bağlarının güçlenmesinde ve çiftlerin evlilik yaşamına uyum sağlama kapasitelerinin artmasında birbirini tamamlayan iki temel unsur olarak değerlendirilebilir. Duygusal zekâ, evlilik ilişkisinin günlük etkileşim boyutunu düzenlerken; dindarlık, bu ilişkiye daha geniş bir anlam ve değer çerçevesi kazandırmaktadır (Malouff vd., 2014; Günel, 2021). Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmalar da duygusal zekâ ve dindarlık düzeylerinin evlilik doyumu ile anlamlı ve pozitif ilişkiler gösterdiğini ortaya koymaktadır (Taşdemir, 2014; Öziş, 2016).

Bununla birlikte, literatürde duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu değişkenlerinin bir arada ele alındığı ve bu ilişkilerin din psikolojisi perspektifiyle bütüncül biçimde incelendiği çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma, söz konusu değişkenler arasındaki ilişkileri birlikte ele alarak, evlilik doyumunun psikolojik ve manevi belirleyicilerine ilişkin daha kapsamlı bir kuramsal çerçeve sunmayı ve literatüre bu yönde katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, evli bireylerde duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla betimsel ve korelasyonel tarama modeli kapsamında gerçekleştirilmiştir. Betimsel tarama modeli, mevcut durumu sistematik bir biçimde ortaya koymayı amaçlarken; korelasyonel model ise değişkenler arasındaki ilişki düzeyini ve yönünü saptamayı mümkün kılar (Büyüköztürk, 2019). Araştırmada ayrıca, değişkenler arasındaki etkilerin analiz edilmesi amacıyla parametrik testler, korelasyon ve regresyon analizleri uygulanmıştır.

2.2. Katılımcılar

Araştırmanın evrenini Türkiye'nin Bolu ilinde yaşayan, yaşları 22 ile 65 arasında değişen evli bireyler oluşturmaktadır. Örneklem, amaçlı ve basit tesadüfi örnekleme yöntemleri ile belirlenmiştir.

Araştırmada, toplam 685 evli bireyden çevrim içi formlar aracılığıyla veri toplanmıştır. Amaçlı örnekleme ile 22-65 yaş aralığında evli bireyler hedeflenmiş; daha sonra bu grup içerisinde basit tesadüfi örnekleme ile bireyler rastgele seçilmiştir.

Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, evlilik süresi, mesleki durum, sosyoekonomik yapı ve dini pratiklere ilişkin veriler Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla toplanmıştır. Bu demografik çeşitlilik, verilerin genellenabilirliğini artırmak ve alt değişkenler arasında anlamlı farkların analizine olanak sağlamak amacıyla gözetilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış dört farklı ölçme aracı kullanılmıştır:

2.4. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu formda; katılımcıların yaşı, cinsiyeti, öğrenim durumu, evlilik süresi, ekonomik düzeyi, mesleği gibi demografik değişkenlere ve dini pratiklerine ilişkin sorular yer almaktadır. Formun amacı, örneklemin sosyo-demografik yapısını tanımlamak ve alt gruplara göre analiz yapılmasına olanak tanımaktır.

2.5. Gözden Geçirilmiş Schutte Duygusal Zekâ Ölçeği

Katılımcıların duygusal zekâ düzeylerini ölçmek amacıyla, Tatar, Tok ve Saltukoğlu (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan Gözden Geçirilmiş Schutte Duygusal Zekâ Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, 3 alt boyut (İyimserlik ve ruh halinin düzenlenmesi, Duyguların değerlendirilmesi ve Duyguların kullanımı) ve toplam 41 maddeden oluşmaktadır. 5'li Likert tipinde derecelendirilmiştir (1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Kesinlikle katılıyorum). Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach alfa) .82, test-tekrar test korelasyonu ise .78 olarak hesaplanmıştır.

2.6. Evlilik Yaşamı Ölçeği

Katılımcıların evlilik doyumu düzeylerini ölçmek amacıyla Tezer (1996) tarafından geliştirilen Evlilik Yaşamı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 10 madde ve 5'li Likert tipi yanıtlama sistemine sahiptir. 3 madde (2, 4, 5) ters kodlanmıştır. Puanlar 1 (düşük doyum) ile 5 (yüksek doyum) arasında değişmektedir. Ölçekten elde edilebilecek toplam puan aralığı 10-50 arasındadır. Araştırmada kullanılan formun güvenilirliği .82 olarak hesaplanmıştır.

2.7. Dindarlık Ölçeği

Katılımcıların dindarlık düzeylerini ölçmek için Özbek (2012) tarafından geliştirilen Dindarlık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek; duygu, davranış ve etik olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Likert tipi olarak düzenlenen 28 maddeden oluşan ölçek, direct oblimin rotasyon tekniği ile faktör analizinden geçirilerek 11 maddeye indirilmiş ve üç boyutlu hâle getirilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri araştırmada .929 olarak bulunmuştur.

2.8. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci, 29 Ağustos-11 Aralık 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Anket formu, Google Formlar aracılığıyla çevrim içi olarak hazırlanmış ve araştırma grubuna sosyal medya ve evlilik danışmanlığı kanallarında duyurular yapılarak ulaştırılmıştır.

Araştırma için gerekli etik izinler, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alınmış ve 07.08.2023 tarihli 2023/291 protokol numaralı onayla araştırmanın etik açıdan uygun bulunduğu belgelenmiştir. Ayrıca, Bolu Valiliği'nden gerekli izinler alınmıştır.

Verilerin anonim olarak toplanmasına özen gösterilmiş, katılımcılara gizlilik ilkesi konusunda bilgilendirme yapılmış ve onamları alınmıştır.

2.9. Verilerin Analizi

Toplanan veriler, SPSS 26 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde önce tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, frekans, yüzde) hesaplanmış; verilerin normal dağılıma uygunluğu ise çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenerek değerlendirilmiştir. Bu katsayıların ± 2 aralığında olması nedeniyle verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Pallant, 2001).

Çeşitli demografik değişkenlere göre gruplar arası farklılıkların değerlendirilmesi için parametrik bir yöntem olan ANOVA (tek yönlü varyans analizi) kullanılmıştır. Ayrıca, duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumunu arasındaki ilişkileri ve bu değişkenlerin birbirleri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla korelasyon ve çoklu regresyon analizleri yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde araştırmanın temel değişkenleri olan duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak incelenmiştir. Analizlerde tanımlayıcı istatistikler, korelasyonlar ve regresyon analizleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, evli bireylerin duygusal zekâ düzeyleri, dindarlık algıları ve evlilik doyumu arasındaki anlamlı ilişkileri ortaya koymaktadır.

3.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Bu bölümde, araştırmaya katılan evli bireylerin duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu düzeylerine ilişkin tanımlayıcı istatistiksel veriler sunulmuştur. Her bir değişken için ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (SD) değerleri hesaplanmış, dağılımlar analiz edilmiştir. Katılımcıların duygusal zekâ düzeyine ilişkin ortalama puanı $\bar{X} = 3.83$, standart sapması ise $SD = 0.49$ olarak bulunmuştur. Bu bulgu, örnekleme yer alan bireylerin duygusal zekâ düzeylerinin genel olarak orta-üst düzeyde olduğunu göstermektedir. Duygusal zekâyâ dair bu düzey, bireylerin kendi duygularını fark etme, duygularını ifade etme ve başkalarının duygularını anlama becerilerinde ortalamanın üzerinde bir yeterliliğe sahip olduklarına işaret etmektedir. Araştırmada ölçülen bir diğer değişken olan dindarlık düzeyi için ortalama puan $\bar{X} = 4.10$, standart sapma değeri ise $SD = 0.63$ olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç, örneklem grubunun yüksek düzeyde dindar bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Dindarlık düzeyinin bu biçimde yüksek çıkması, çalışmanın yapıldığı kültürel bağlam ve katılımcıların sosyo-demografik özellikleriyle uyumlu görülmektedir. Örnekleme yer alan bireylerin evlilik doyumu düzeylerine ilişkin ortalama puanı $\bar{X} = 3.92$, standart sapma değeri $SD = 0.55$ olarak belirlenmiştir. Bu değerler, evli bireylerin genel olarak evlilik ilişkilerinden memnun olduklarını, evlilik doyumlarının olumlu bir düzeyde seyrettiğini göstermektedir.

Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların duygusal zekâ ve dindarlık düzeylerinin orta-üst düzeyde olduğu ve bu durumun evlilik doyumları ile olumlu yönde ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Elde edilen bulgular, literatürde yer alan bazı çalışmalarla paralellik göstermektedir. Örneğin Güngör Houser (2009) tarafından yürütülen araştırmada, bireylerin duygusal zekâ düzeyleri ile evlilik doyumu arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır. Benzer şekilde Geçioğlu ve Kayıklık (2019) çalışmasında da

dindarlık ile evlilik doyumu arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

3.2. Korelasyon Analizleri

Duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu arasındaki ilişkilerin yönü ve gücü Pearson korelasyon katsayısı ile değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre: Duygusal zekâ ile evlilik doyumu arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .482, p < .01$). Bu bulgu, duygusal zekâ düzeyi yüksek olan bireylerin evliliklerinden daha yüksek düzeyde doyum sağladıklarını ortaya koymaktadır. Duygularını tanıma, ifade etme ve başkalarının duygularını anlayabilme gibi becerileri yüksek olan bireylerin, eşleriyle kurdukları iletişimde daha etkili oldukları ve bu durumun evlilik doyumunu artırdığı değerlendirilmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar (Malouff et al., 2014; Goleman, 2010), bu ilişkiyi desteklemektedir. Duygusal zekâ ile dindarlık arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .387, p < .01$). Bu sonuç, dindarlık düzeyi yüksek olan bireylerin duygusal zekâ açısından da daha yüksek bir düzeyde olabileceğini göstermektedir. Dini inançlar, bireylerin kendilerini tanımaları, duygularını düzenlemeleri ve başkalarıyla empatik ilişkiler kurmaları üzerinde olumlu etkiler oluşturabilmektedir (Yakut, 2022; Erkan, 2014).

Dindarlık ile evlilik doyumu arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .419, p < .01$). Bu durum, dini değerlere önem veren bireylerin evlilik ilişkilerinde daha sabırlı, hoşgörülü ve uyumlu bir tavır sergileyebileceğini düşündürmektedir. Evlilikte manevi uyumun sağlanması, çiftler arası bağlılık ve sadakati güçlendirmekte, bu da evlilik doyumunu artırmaktadır. Bu bulgu, Lambert ve Dollahite (2006) ile Geçioğlu ve Kayıklık (2019) tarafından yürütülen araştırmalarla da örtüşmektedir.

3.3. Regresyon Analizleri

Duygusal zekâ ve dindarlığın evlilik doyumunu yordayıcı etkileri çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir. Modelin genel olarak anlamlı olduğu ve değişkenlerin evlilik doyumu üzerindeki etkilerinin açıklayıcı gücünün yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmada, duygusal zekâ ve dindarlığın evlilik doyumunu yordayıcı etkileri çoklu regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda kurulan modelin genel olarak anlamlı olduğu ve bağımsız değişkenlerin evlilik doyumunu üzerindeki etkilerinin anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür.

Modelin determinasyon katsayısı (R^2) = .318 olarak bulunmuştur. Bu değer, duygusal zekâ ve dindarlık değişkenlerinin birlikte, evlilik doyumunu puanlarındaki toplam varyansın yaklaşık %31.8'ini açıkladığını göstermektedir. Bu oran, psikolojik araştırmalarda orta düzeyde yüksek bir açıklayıcılık olarak değerlendirilmektedir.

Duygusal zekâ değişkeninin regresyon modelindeki standartlaştırılmış beta katsayısı (β) = .351 ve $p < .01$ düzeyindedir. Bu bulgu, duygusal zekâ düzeyinin evlilik doyumunu anlamlı ve pozitif yönde yordadığını ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, bireylerin duygusal farkındalık ve düzenleme becerilerindeki artış, evliliklerinden aldıkları doyumunu da artırmaktadır.

Dindarlık değişkeninin modeldeki standartlaştırılmış beta katsayısı (β) = .293 ve $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu da dindarlığın evlilik doyumuna anlamlı ve pozitif yönde katkı sunduğunu göstermektedir. Manevi yönelimi daha güçlü olan bireylerin, evlilik ilişkilerinde daha bağışlayıcı, uyumlu ve bağıllık odaklı davranışlar sergilediği söylenebilir.

Bulgular, duygusal zekâ ve dindarlığın evlilik doyumunu olumlu yönde etkileyen iki önemli faktör olduğunu vurgulamaktadır. Bu sonuçlar, (Güngör, 2007; Geçioğlu ve Kayıklık, 2019; Lambert ve Dollahite, 2006) literatüründe de desteklenmektedir.

3.4. Demografik Değişkenlerin Etkisi

Bu araştırmada katılımcıların duygusal zekâ, evlilik yaşamı ve dindarlık düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından ele alınmıştır. Duygusal zekâ ölçeğinden elde edilen bulgulara göre, erkek katılımcıların ortalama duygusal zekâ puanı 3,82, kadın katılımcıların ise 3,70 olarak tespit edilmiştir. Yapılan analizler, erkeklerin duygusal zekâ düzeylerinin kadınlara kıyasla istatistiksel açıdan anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır ($t=4,507$, $p=0,000$). Bu doğrultuda, cinsiyetin duygusal zekâ düzeyi üzerinde etkili bir değişken olduğu söylenebilir.

Evlilik yaşamı ölçeği sonuçları incelendiğinde, erkeklerin ortalama puanının 3,56, kadınların ortalama puanının ise 3,86 olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular, kadın katılımcıların evlilik yaşamına ilişkin değerlendirmelerinin erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha olumlu olduğunu göstermektedir ($t=-4,536$, $p=0,000$). Buna göre, cinsiyet değişkeninin evlilik yaşamı üzerinde belirleyici bir role sahip olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada kullanılan dindarlık ölçeği bulguları, katılımcıların dinî inançlarının yaşamlarındaki rolüne ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Yüksek ortalamaya sahip maddeler, dinin katılımcılar açısından kişisel açıdan önemli olduğunu ve hayata anlam kattığını göstermektedir. Buna karşılık, düşük ortalamalı maddeler, özellikle dinî uygulamalarda düzenlilik ve süreklilik konusunda bazı güçlüklerin yaşandığına işaret etmektedir. Bu durum, katılımcıların dinî inanç ve pratiklerinde farklı düzeylerde bir yönelim sergilediklerini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, dindarlığın çok boyutlu bir yapı olduğunu ve bireyler arasında çeşitli biçimlerde deneyimlendiğini göstermektedir.

Bu demografik sonuçlar, bireylerin evlilik deneyimlerinin ve psikosozal özelliklerinin karmaşık bir yapı oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca, cinsiyetin evlilik doyumu ve duygusal zekâ üzerindeki etkisinin literatürdeki (Soylu ve Kabasakal, 2016; Williams, 1988) bazı çalışmalarda tartışmalı olduğunu belirtmek gerekir.

4. Tartışma

Bu çalışmada evli bireylerde duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu arasındaki ilişki detaylı olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular, literatürde yer alan benzer çalışmalarla karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın bulguları, evlilik doyumunu etkileyen psikolojik ve manevi faktörlerin önemini ortaya koymakta, aile kurumunun sağlamlığında bu unsurların birbirini nasıl tamamladığını göstermektedir.

Öncelikle, duygusal zekânın evlilik doyumu üzerindeki etkisi, literatürde de geniş yer bulan bir konudur. Bu çalışmada, duygusal zekâ düzeyleri yüksek olan bireylerin evlilik doyumlarının anlamlı biçimde yüksek olduğu saptanmıştır. Goleman (1995, 2010) ve Mayer ile Salovey'in (1990, 1993) duygusal zekâ teorileri,

bireylerin duygularını anlama, yönetme ve sosyal ilişkilerde kullanma becerilerinin evlilik ilişkilerinde uyumu artırdığını desteklemektedir. Bu bağlamda, duygusal zekâ becerilerinin gelişiminin evlilik içi çatışmaların çözümünde, iletişimin kalitesinde ve çiftlerin birbirlerini anlamasında kritik rol oynadığı görülmüştür (Güngör Houser, 2009; Malouff vd., 2014).

Dindarlık ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, dindarlığın evlilik içinde manevi bir bağ ve ortak değerler sistemini güçlendirdiği, böylece çiftler arasında sadakat, bağışlayıcılık ve destek duygularının arttığı gözlenmiştir (Geçioğlu & Kayıklık, 2019; Lambert & Dollahite, 2006). Araştırma sonuçları, yüksek düzeyde dini inanca sahip bireylerin, evlilik doyumlarında anlamlı pozitif bir farklılığa sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu, dindarlığın çiftler arasında dayanıklılığı ve krizlerle başa çıkmayı kolaylaştıran manevi kaynaklar sunduğunu göstermektedir (Mahoney vd., 2003; Yapıcı, 2018). Ayrıca, din psikolojisi alanındaki çalışmaların da desteklediği üzere, manevi değerler ve inançlar, evlilikte anlam ve amaç duygusunu artırarak ilişkinin kalitesini olumlu yönde etkilemektedir (Hökelekli, 2010; Şentürk, 1997).

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, dindarlık ile duygusal zekâ arasında pozitif bir ilişkinin bulunmasıdır. Bu ilişki, dinin bireylerin duygu dünyasını düzenleyen, ahlaki ve davranışsal yönelimlerini şekillendiren bir işleve sahip olduğunu göstermektedir. Dini inanç ve uygulamalar; empati, sabır, affedicilik ve hoşgörü gibi duygusal zekânın temel bileşenlerini destekleyerek bireylerin kişilerarası ilişkilerinde daha sağlıklı tepkiler vermelerine katkı sağlamaktadır (Yakut, 2022; Yan, 2008). Bu bağlamda, dindarlığın bireyin duygusal farkındalığını ve duygu yönetimini güçlendirdiği, dolayısıyla evlilik ilişkilerinde olumlu etkileşimlerin ve evlilik doyumunun artmasına zemin hazırladığı söylenebilir.

Bulgular ayrıca, evlilikte doyumun sadece bireysel psikolojik özelliklerden değil, aynı zamanda ortak manevi değerlerin varlığından da etkilendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, aile terapilerinde ve evlilik danışmanlıklarında, çiftlerin hem duygusal zekâ becerilerinin geliştirilmesine yönelik uygulamaların hem de ortak dini-manevi değerlerin güçlendirilmesine yönelik çalışmaların önemi vurgulanmalıdır (Özgüven, 2000; Yazar & Tolan, 2021).

Araştırmanın literatüre katkısı, Türkiye bağlamında duygusal zekâ, dindarlık ve evlilik doyumu üçgenindeki etkileşimlerin detaylı analiz edilmesi ve bu ilişkilerin psikolojik ve manevi boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesidir. Özellikle Türkiye’de kültürel ve dini yapıların aile kurumundaki etkisinin göz önünde bulundurulması, elde edilen sonuçların hem akademik hem de uygulamalı alanlarda değerini artırmaktadır (Erkol, 2016; Kayıklık, 2006).

Bununla birlikte, çalışmanın bazı sınırlılıkları da dikkate alınmalıdır. Örneğin, örneklemin sadece belirli bir coğrafi bölgeden seçilmiş olması, bulguların genelleştirilebilirliğini kısıtlayabilir. Ayrıca, çalışma kesitsel bir tasarıma sahip olduğundan, neden-sonuç ilişkileri kesin biçimde ortaya konulamamaktadır. Gelecek araştırmalarda daha geniş ve farklı demografik özelliklere sahip örneklemlerle, ayrıca uzunlamasına çalışmalarla bu ilişkinin dinamiklerinin daha ayrıntılı incelenmesi önerilmektedir.

Sonuç

Bu araştırmada, evli bireylerin duygusal zekâ, evlilik doyumu ve dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiş; söz konusu değişkenlerin çeşitli demografik özelliklere göre anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bulgular, bireylerin cinsiyet, eğitim durumu, ekonomik durum, evlenme şekli, dini eğitim alma durumu ve aile yapısı gibi değişkenlerinin duygusal zekâ, evlilik doyumu ve dindarlık düzeyleri üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, evlilik yaşamının yalnızca bireysel değil, aynı zamanda sosyo-kültürel ve çevresel faktörlerden de etkilenen çok boyutlu bir yapı olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın temel bulgularından biri, duygusal zekâ ile evlilik doyumu arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmasıdır. Duygusal zekâ düzeyi yüksek olan bireylerin evlilik ilişkilerinde daha sağlıklı iletişim kurabildikleri, empati ve problem çözme becerilerini daha etkin kullandıkları ve bu durumun evlilik doyumunu artırdığı görülmüştür. Ayrıca, duygusal zekâ ile dindarlık arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu, dindarlığın bireyin içsel denge, öz denetim ve duygusal farkındalık düzeyini destekleyerek duygusal zekâ gelişimine katkı sağlayabileceğini düşündürmektedir. Evlilik doyumu ile dindarlık arasındaki ilişki ise daha zayıf olmakla birlikte pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Bu durum, dindarlığın evlilik doyumunu doğrudan belirleyen bir

unsurdan ziyade, evliliğe yüklenen anlam, değerler ve tutumlar aracılığıyla dolaylı bir etki oluşturduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, duygusal zekâ, evlilik doyumu ve dindarlık arasında anlamlı ve birbirini tamamlayan ilişkiler bulunduğu; bu değişkenlerin evlilik yaşamının niteliğini açıklamada önemli psikolojik ve manevi boyutlar sunduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, duygusal zekâ ve dindarlığın evlilik doyumu üzerinde anlamlı ve pozitif etkileri olduğu, bu iki unsurun birbirini tamamlayıcı özellikler taşıdığı ve çiftlerin evliliklerinde uyumu artırdığı söylenebilir. Bu nedenle, aile kurumunun sağlıklı işleyişi için hem psikolojik hem de manevi boyutların birlikte ele alınması büyük önem taşımaktadır.

5. Kaynakça | References

- Ayten, A. (2015). Dinî başa çıkma, psikolojik uyum ve yaşam doyumu. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 15(2), 7–30.
- Erkan, E. (2014). Türkiye’de dindarlığın tespiti ile ilgili çalışmalar ve tahkiki dindarlığın ölçülmesiyle ilgili öneriler. *EKEV Akademi Dergisi*, 60, 125–140. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosekev/issue/71563/1151539>
- Doğan, S. (2005). *Çalışan ilişkileri yönetimi*. Kare Yayınları.
- Eröz, S. S. (2011). *Duygusal zekâ ve iletişim arasındaki ilişki: Bir uygulama [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]*. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eymen, U. E. (2007). *Duygusal zekâ*. Kaliteofisi Yayınları.
- Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (2010). Of memes and marriage: Toward a positive relationship science. *Journal of Family Theory & Review*, 2(1), 4–24. <https://doi.org/10.1111/j.1756-2589.2010.00033.x>
- Geçioğlu, A. R., & Kayıklık, H. (2019). Dindarlık ve evlilik uyumu ilişkisi: Evli bireyler üzerine bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 202–224. <https://doi.org/10.30627/cuilah.536797>
- Goleman, D. (2010). *Duygusal zekâ: Neden IQ’dan daha önemli* (B. S. Yüksel, Çev.). Varlık Yayınları. (Orijinal çalışma 1995)
- Güngör, A. (2009). *Evli bireylerin sahip oldukları iletişim çatışması türü, romantik kıskançlık ve duygusal zekâ düzeylerinin evlilik doyumları üzerine etkisi [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]*.
- Harlak, H., & Eskin, M. (2018). *Dini yönelim ve dindarlık ölçeklerinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi*. Yeni Symposium, 56(2), 24–37. <https://doi.org/10.5455/NYS.20180730021249>
- Hökelekli, H. (2010). *Din psikolojisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karaca, F. (2015). *Din psikolojisi*. Eser Ofset Matbaacılık.

- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability. *Psychological Bulletin*, 118(1), 3–34. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.118.1.3>
- Ketenci, H. (2023). Evlilik doyumunun evlilikte güç algısı ve bağışlayıcılık açısından incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.
- Köse, A. (2012). Din psikolojisi. Timaş Yayınları.
- Lambert, N. M., & Dollahite, D. C. (2006). How religiosity helps couples prevent, resolve, and overcome marital conflict. *Family Relations*, 55(4), 439–449. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2006.00413>.
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1993). The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, 17(4), 433–442. [https://doi.org/10.1016/0160-2896\(93\)90010-3](https://doi.org/10.1016/0160-2896(93)90010-3)
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2004). Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197–215. <https://www.jstor.org/stable/20447229>
- Mutlu, D. D., & Can, F. Y. (2021). Evli bireylerde evlilik uyumu ve aşk tutumunun psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisi. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, 4(1), 99–117. <http://ijeass.gedik.edu.tr/tr/pub/ijeass/issue/63080/869298>
- Öziş, G. (2016). Evlilik yaşam doyumunun algılanan ebeveyn ilişkisi, psikolojik dayanıklılık ve dinsel inanç gücü açısından incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Pallant, J. (2001). *SPSS survival manual: A step-by-step guide to data analysis using SPSS for Windows (Version 10)*. Buckingham: Open University Press.
- Peşkir, S. (2024). Evli Bireylerde Duygusal Zekâ, Evlilik Doyumu ve Dindarlık İlişkisi (Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu).

- Rosen-Grandon, J., Myers, J. E., & Hattie, J. A. (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes, and marital satisfaction. *Journal of Counseling & Development*, 82(1), 58–68. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2004.tb00286.x>
- Salovey, P., & Grewal, D. (2005). The science of emotional intelligence. *Current Directions in Psychological Science*, 14(6), 281–285. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2005.00381.x>
- Sancaktar, N. (2018). Yeni evlenen ve uzun süredir evli olan çiftlerin evlilikte problem çözme becerisi düzeylerinin öznel iyi oluş ve evlilik doyumu düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/711147>
- Schultz, D., & Salovey, P. (2005). The emotion systems and the development of emotional intelligence. In J. Ciarrochi, J. P. Forgas, & J. D. Mayer (Eds.), *Emotional intelligence: An international handbook* (pp. 51–67). Hogrefe & Huber Publishers.
- Somuncuoğlu, D. (2005). Duygusal zekâ yeterliliklerinin kuramsal çerçevesi ve eğitimdeki rolü. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 269–293. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/2772/37089>
- Soylu, Y., & Kabasakal, H. (2016). Evli bireylerin evlilik doyumunun cinsiyet ve eş desteğine göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 21–31. <https://avesis.deu.edu.tr/yayin/501cb916-b390-4e53-8097-f346df3f0f70>
- Tezer, E. (1996). Evlilik ilişkisinden sağlanan doyum: Evlilik yaşam ölçeği. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 2(7), 1–7. <https://doi.org/10.17066/pdrd.19981>
- Ünal, Ö., & Akgün, S. (2022). Evlilikte çatışma çözme stillerinin evlilik uyumu ve doyumu ile ilişkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(3), 322–330. <https://doi.org/10.18863/pgy.1016806>

Yakut, İ. (2022). Değişen dünyada yeni dini formlar: Postmodern dönemde dindarlık ölççeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 53, 555–572.
<https://doi.org/10.17120/omuifd.1105042>

Yapıcı, A. (2018). Eşlerin dinsel algı ve yaşayışına göre evlilikte dindarlık ve maneviyat: Huzur mu, kusur mu? Turkish Studies, 13(2), 79–106.
<https://doi.org/10.7827/turkishstudies.13025>

Yıldız, M. A., & Baytemir, K. (2016). Evli bireylerde evlilik doyumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılığı. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(1), 1–22.
<https://doi.org/10.17679/iuefd.17181627>